

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs

TATJANA ČEKAĻINA

Literārie darbi jaunākā skolas vecuma bērnu radošuma sekmēšanai

Bakalaura darbs

Darba vadītajs			
Docente	Dr. paed.	Inga Stangaine	
Akadēmiskais amats	Zinātniskais/ Akadēmiskais grāds	Vārds, uzvārds	Paraksts

RĪGA 2022

Anotācija

Bakalaura darba temats ir “Literārie darbi jaunākā skolas vecuma bērnu radošuma sekmēšanai”.

Šis temats ir aktuāls un svarīgs izglītības sistēmā, jo radoša personība ātrāk un veiksmīgāk pielāgojas mūsdienu mainīgajiem apstākļiem.

Mērķis ir pētīt skolēnu radošuma veidošanos literāro darbu analīzes procesā.

Teorētiskajā daļā analizēts radošums dažādu autoru skatījumā, dots jaunākā skolas vecuma bērna psihiskās attīstības raksturojums un analizēts, kādā veidā literārie darbi var tapt par līdzekli skolēnu radošuma atraisīšanai un sekmēšanai.

Empīriskajā daļā izstrādāti kritēriji, pēc kuriem tika novērtēts bērnu radošums pētījuma sākumā un salīdzināts ar rezultātiem pētījuma beigās, kad, izmantojot dažādus uzdevumus par literārajiem darbiem, tika veikti novērojumi, pārrunas un praktiskais darbu ar bērniem, lai sekmētu viņu radošumu.

Atslēgas vārdi: radošums, kreativitāte, literārie darbi, sākumskolas vecuma bērni, radošuma attīstība.

Bakalaura darbā ietvertā informācija apkopota 59 lapaspusēs, tsk. – 5 tabulas, 16 attēli, darbs papildināts ar 5 pielikumiem, darbā izmantoti 55 informācijas avoti.

Annotation

The subject of the bachelor's thesis is "Literary works for promoting the creativity of younger school-age children".

This topic is relevant and important in the education system, because a creative personality adapts to modern changing conditions faster and more successfully. The aim is to study the formation of students' creativity in the process of analyzing literary works. The theoretical part analyzes creativity from the point of view of different authors, gives the characteristics of the psychological development of the youngest school-aged child and analyzes how literary works can become a means of unleashing and promoting the creativity of students.

The empirical part developed criteria by which children's creativity was assessed at the beginning of the study and compared with the results at the end of the study, when observations, discussions and practical work with children were carried out using various tasks about literary works in order to promote their creativity.

Key words: creativity, literary works, children of primary school age, development of creativity.

The volume of bachelor work - 59 pages, added to the work: – 5 tables, 16 pictures, the work is supplemented with 5 attachments, 55 sources of information used.

Saturs

Ievads.....	6
1. Radošums dažādu autoru skatījumā	8
1.1. Radošuma, radošas personības raksturojums	8
1.2. Radošuma veidošanās jaunākā skolas vecuma bērniem	11
1.3. Jaunākā skolas vecuma bērna psihiskās attīstības raksturojums	15
1.4. Literārie darbi – līdzeklis skolēnu radošuma atraisīšanai un sekmēšanai	19
2. Bērnu radošuma veidošanās izpēte jaunākā skolas vecuma bērniem.....	24
2.1. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums	24
2.2. Skolēnu radošuma raksturojums pētījuma sākumā	25
2.3. Praktiskais darbs ar bērniem.....	32
2.4. Skolēnu radošuma raksturojums pētījuma beigās	42
Secinājumi.....	48
Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts.....	50
Pielikumi.....	53

Ievads

Radošums izpaužas kā jaunrade. Tā ir cilvēka spēja izdomāt, redzēt, radīt neordināras lietas, atspoguļojot un novērtējot pasaulē notiekošos procesus citādākā, īpašā veidā. Radošums ir vienādi noderīgs gan dzīvē, gan darbā, tāpēc svarīgi to attīstīt un pilnveidot jau no agras bērnības. Radoša personība izgudro, ļaujoties izdomai. Tādējādi dzīve kļūst krāšņāka un interesantāka.

Projektā “SKOLA2030” ir noteiktas caurviju prasmes, kā kritiskā domāšana un problēmrisināšana, pašvadīta mācīšanās, sadarbība, pilsoniskā līdzdalība, digitālā prasība, kā arī jaunrade un uzņēmējspēja (Caurviju prasmes, 2019).

“Jaunrade un uzņēmējspēja” ir caurviju prasme, kas nosaka bērnu radošas patstāvīgas darbības nodrošināšanu. Personības individuālajā attīstības ceļā iespējas, kas dotas cilvēka radošās darbības norisei, ir neierobežotas. Bērns ir atvērts pasaules iepazīšanai un izzināšanai, pētot un paužot savu identitāti. Tādējādi tiek veidota izpratne par citādo, piedzīvojot arī uzskatu atšķirību. Turklāt tas ir nebeidzams process un tā pilnveide vijās līdz ar personības attīstību visa mūža garumā. Radošums ir attīstāms visos vecumposmos, sākot ar pirmsskolas jaunāko vecumposmu, pēc tam skolā visos mācību priekšmetos.

Temats “Literārie darbi jaunākā skolas vecuma bērnu radošuma sekmēšanai” ir aktuāls, jo pedagogu uzdevums ir veicināt radošas personības attīstību, kas nākotnē spēs ātrāk un veiksmīgāk pielāgoties mainīgajiem apstākļiem. Radītspēja paaugstina cilvēkvērtību un ir svarīga daudzās profesionālajās jomās. Vērojot pasaules procesus, var droši apgalvot, ka vajadzība pēc darbiniekiem, kas spēj būt radoši, arvien palielināsies. Tas nozīmē, ka augs pieprasījums pēc oriģināli domājošiem, atvērtiem darbiniekiem, kas nebaidīsies no izaicinājumiem meklēt jaunus risinājumus un piedāvāt mūsdienīgas idejas.

Radošuma attīstību var sekmēt dažādos veidos. Viens no tiem, kas ir bērniem tuvs un pazīstams, ir dažādu literāro darbu izmantošana. Bērnu iztēle darbojas ļoti labi, tāpēc viņi viegli spēj dzirdēto vai lasīto literāro tekstu saistīt ar savu pieredzi. Pēc tam piedāvājot bērniem dažādus uzdevumus par daiļdarbu, var ļoti veiksmīgi attīstīt viņu radošo domāšanu. Šādi uzdevumi rosina izteikt pārdomas, sajūtas, asociācijas, kā arī reflektēt citos radošās darbības veidos, kā, piemēram, zīmējot, aplicējot, izmantojot kustības.

Vēl temata aktualitāti nosaka tas, ka mūsdienu cilvēku dzīve vairs nav iedomājama bez tehnoloģijām, kuru ietekme pastiprinās. Arvien vairāk tiek runāts par to, ka skolēnu lasītprasme samazinās, jo viņi daudz laika pavada, izmantojot viedierīces. Var novērot, ka palielinās bērnu

grūtības noturēt uzmanību, lai saprastu izlasīto tekstu. Tas nozīmē, ka ir ļoti svarīgi attīstīt spēju kvalitatīvi lasīt tekstu. Šī prasme ir būtiska visos mācību priekšmetos, kā arī turpmāk – ikviena pieauguša cilvēka dzīvē. Arī bakalaura darba autore pedagoģiskajā darbā sastopas ar šo problēmu un uzskata, ka mācību procesā radošos veidos jāiekļauj literārie darbi.

Bērni jaunākajā skolas vecumā ir apveltīti ar dabisku, aktīvu tiecību izpausties un darboties radoši. Skolotāja uzdevums ir radīt labvēlīgu, atbalstošu, radošai darbībai atvērtu un rosinošu vidi, lai sekmētu katra bērna individuālo jaunrades spēju izpausmi un attīstību.

Pilnveidotajā mācību saturā tiek izvirzīta vīzija par to, kāds ir mūsdienu skolēns – viņš ir atbildīgs un aktīvs sabiedrības dalībnieks, personība ar pašapziņu, kurš ciena un rūpējas par sevi un citiem, radošs darītājs un lietpratējs izaugsmē, kam mācīšanās kļuvusi par ieradumu, lojāls valstij (Pamatizglītība, 2019).

Cilvēka individualitāte un personība tiek veidota radošā patstāvīgā darbībā. Tā rosina apzināties savu unikalitāti, neaizmirstot savu kā sabiedriskas būtnes līdzatbildību un cieņu pret apkārtējiem, domājot ilgtspējīgi.

Izvēloties tematu “Literārie darbi jaunākā skolas vecuma bērnu radošuma sekmēšanai”, diplomdarba autore vēlējas pilnveidot zināšanas par to, kā pilnvērtīgāk un jēgpilnāk sekmēt skolēnu radošumu, pētot un analizējot gan teorētisko literatūru, gan praktiskajā pētījumā gūtās atziņas.

Pētījuma objekts: Literārie darbi pedagoģiskajā procesā sākumskolā.

Pētījuma priekšmets: Radošuma veidošanās jaunākā skolas vecuma bērniem.

Pētījuma mērķis: Pētīt skolēnu radošuma veidošanos literāro darbu analīzes procesā.

Pētījuma hipotēze: Literārie darbi atraisa un sekmē bērna radošumu, ja:

- tiek radīta interese par literāro darbu, tas atbilst skolēna interesēm un situācijai;
- tiek atbalstītas skolēnu idejas un pašizpaušme.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt radošuma, radošas personības būtību dažādu autoru teorijās.
2. Izzināt radošuma veidošanās nosacījumus jaunākā skolas vecuma bērniem.
3. Pētīt literāro darbu izmantošanas iespējas skolēnu radošuma atraisīšanā un sekmēšanā.

Pētījuma metodes:

Teorētiskās: analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par pētāmo tēmu.

Praktiskās: pedagoģiskā darbība; pedagoģiskā novērošana.

Pētījuma bāze: Rīgas X. vidusskola, pētījumā piedījās 15 skolēni no 3. klases.

1. Radošums dažādu autoru skatījumā

1.1. Radošuma, radošas personības rakstorojums

Teorētiskajos avotos var sastapties ar atšķirīgiem radošuma skaidrojumiem – kā īpašības jeb iezīmes un kā spējas. Var secināt, ka šī jēdziena būtība tiek atklāta daudzpusīgi. Humānistiskajā psiholoģijā radošums tiek atklāts kā cilvēka radošās spējas, izpaužoties domāšanā, jūtās, saskarsmē, kā arī atsevišķos darbības veidos. Personība tiek raksturota kopumā vai arī atsevišķas tās puses, skatot darbības rezultātu un tās iegūšanas procesu.

Radošums (radītspēja) jeb kreativitāte ir spēja radīt jaunas idejas vai konceptus. No zinātniskā viedokļa, radošas domas rezultātā rodas gan oriģināla, gan piemērota ideja. Ikdienas uztverē radošums vienkārši ir māka radīt ko jaunu. Lai gan vairāki cilvēki uzskata, ka radošums ir iedzimts, citi apgalvo, ka to var iemācīt (Skujiņa, 2000).

Kreativitāte (no latīņu val. – *creato* – „radīšana”) ir cilvēka radošās spējas, kuras var:

- izpausties domāšanā, jūtās, saskarsmē, atsevišķos darbības veidos;
- raksturo personību kopumā un/vai tās atsevišķas puses, darbības produktus, to radīšanas procesu (Lika, 2000).

I. Kraģis (2019) aicina neizmantot jēdzienu “kreativitāte” kā radošuma sinonīmu, jo tas ir svešvārds un to parasti lieto vispārīgā kontekstā. Savukārt “radošums” lielākoties tiek saistīts ar radošajām industrijām un mākslas jomu. Viņš kā alternatīvu rosina izmantot jēdzienu “radītspēja”, pamatojot, ka radošums ir spēja dot mērķtiecīgu esamību kaut kam jaunam, “radītspēja” ir spēja radīt visplašākajā nozīmē. Diplomdarba autore savā darbā visus trīs jēdzienus lietojusi kā sinonīmus.

Pedagogs Roberts Fišers (2005) akcentē, ka radošums nerodas pats no sevis, to ir jāattīsta, ieguldot laiku un pūles. Pētot domāšanu un domāšanas prasmju attīstību bērniem, viņš definējis četrus radošos aspektus:

- radoša vide;
- radošā cilvēka personība;
- radīšanas process;
- radītā ideja vai produkts.

Kreativitātei pretēja ir viena veida, formāla domāšana. Tā izslēdz vienveidīgu skatījumu un ģenerē oriģinālus risinājumus. Domāšanas process kļūst aizraujošs un piedāvā jaunus ceļus, kā risināt problēmas (Otzule, Linde, 2003).

Kreativitāte ir noturīga individualitātes īpašība, ko raksturo novatorisms, oriģinalitāte, netradicionāli risinājumi, antikonformisms, drosme, jaunrades darbības produktivitāte dažādās nozarēs, kā mākslā, zinātnē, tehnikā, pedagogijā u.c. Vēl tā ir radoša intuīcija, bagāta fantāzija, iedvesma, psihs plastiskums un virsapziņas darbība (Bebre, 2009).

Lai arī radošums ir saistīts ar inteliģenci, tomēr tā pamatā ir izdoma un laterālā domāšana, kā norāda I. Kraģis (2019). Tā kā ne visi jaunie produkti tiek radīti jaunrades rezultātā, radošo produktu izvērtēšanas galvenie kritēriji ir oriģinalitāte un produktivitāte.

E. de Bono (2011) skaidro, ka radīt nozīmē panākt veidojamies kaut ko jaunu, iepriekš nebijušu, turklāt tam jābūt ar vērtību. Autors, tāpat kā R. Fišers, arī uzsver, ka radošums nav iedzimts talants, bet ir attīstāms dzīves laikā, lai arī prasmju apguves pakāpe visiem cilvēkiem nebūs vienāda.

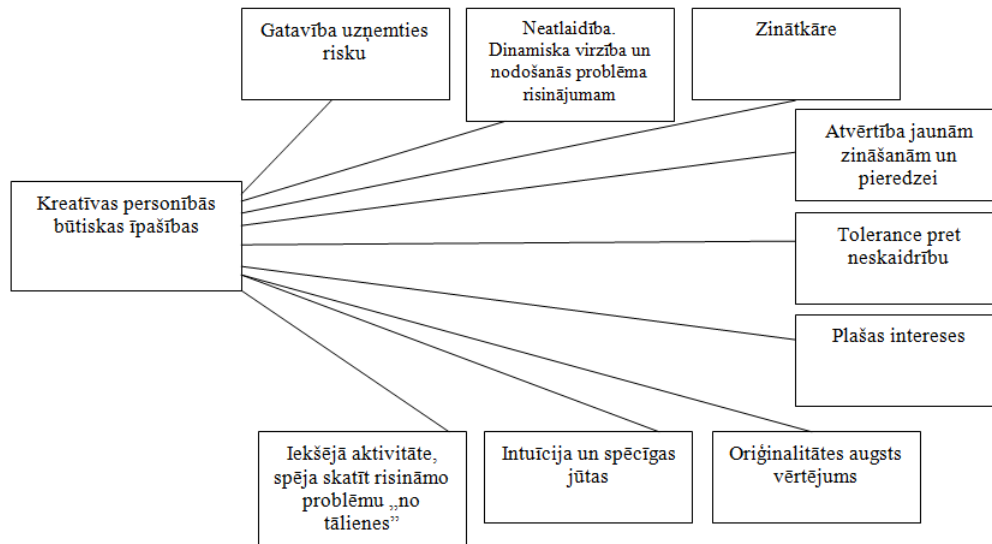
Autore piekrīt E. de Bono izteiktajai atziņai, jo pedagogiskajā darbā ir pārliecinājusies par skolēnu radošo prasmju apguves pakāpju atšķirībām. Pedagogam svarīgi apzināties katra skolēna individualitāti, to, ka katram ir stiprās un vājās puses. Bieži var novērot, ka skolēns, kuram sagādā lielākas grūtības viena uzdevuma izpilde, spēj ļoti labi veikt citu uzdevumu. Tāpēc skolotājam jārespektē katra bērna individuālās spējas, intereses un vajadzības, kā arī jārada vide, kurā skolēni jūtas novērtēti.

Arī D. Rumpīte (2000) uzskata, ka kreativitāte var rasties tikai mācīšanās, domāšanas un gatavošanās rezultātā, bet ne pati no sevis. Kreatīvo ideju attīstība ir ciešā saiknē ar indivīda kompetenci, motivāciju, emocijām un vidi. Tieši vide kā atbalsta elements var būt izšķirīga, jo, ja arī pastāv visi iekšējie resursi, bet nav vides, kreativitāte var arī neizpausties.

Ir nepieciešama atbalstoša izglītības vide, lai radošums varētu tikt īstenots ikdienā. Pētījumi parādījuši, ka situācijās, kad iztrūkst atbilstošas vides, pat neskatoties uz izglītojamo radošo potenciālu, tiek ievērojami kavēti radošie procesi (Sternberg, Kaufman, & Pretz, 2002).

Pedagogam vienmēr nepieciešams domāt, lai mācību procesā būtu nodrošināta skolēnu radošo darbību izpausmēm labvēlīga vide. Pedagoģa personībai ir liela nozīme. Labs pedagogs spēj ieinteresēt, būt par piemēru. Skolēniem ir jājūt, ka skolotājam rūp viņu centieni un radošās izpausmes, ka skolotājs novērtēs viņu darbu, būs pozitīvs. Situācijās, kad skolotājs iedod radošo uzdevumu formāli un bez patiesas vēlmes iedziļināties skolēnu veikumā, to nevar saukt par radošu uzdevumu. Izjūtot skolotāja neieinteresēto attieksmi, skolēni ātri saprot, ka var veikt uzdevumu virspusēji.

Apkopojot vairāku autoru atziņas par radošu personību, ASV zinātnieks A. J. Starko (1995) ir izdalījis vairākas radošas personības būtiskākās īpašības. Uzskatāmi to atspoguļo shēma (sk. 1. attēlu).

1. attēls. Kreatīvas personības būtiskās īpašības (Starko, 1995)

Pēc A. J. Starko (1995), personība, kurai nav raksturīgs radošums, labi jūtas homeostāzes situācijā, t.i. iekšējam stāvoklim esot līdzsvarā ar ārējo vidi, necenšoties to izmainīt pēc savas iniciatīvas.

Cilvēks var pilnvērtīgi attīstīties tikai sabiedrībā, jo ir tās daļa. Kreativitāte veidojas mācīšanās procesā, līdzdarbojoties un mijiedarbojoties ar sabiedrību. Tā ir indivīda iesaiste kultūras procesos, mākslas uztvere un radīšana. Kultūra un māksla dod iespēju stimulēt skolēnu iztēli un kreativitāti skolās, mācīšanās procesā paredzot elastību, atvērtību pret jauno, spēju pielāgoties vai saskatīt jaunus risinājumus, kā arī drosmi saskarties ar neparedzēto (Cromptley, 2001).

Kreativitāte sāk izpausties 3 – 5 gadu vecumā, 8 – 9 gados sasniedz ļoti augstu līmeni un turpina attīstīties visu mūžu (Raipulis, 2000).

Pedagogs ne vienmēr pamana radošus bērnus, jo nereti šādiem skolēniem ir uzvedības problēmas, un kā rezultātā var būt arī zemi mācību sasniegumi.

Diplomdarba autore piekrīt V. Hibneres un L. Grasmanes (2000) atziņai, ka personība attīstās visa mūža garumā, tomēr katrs cilvēks pasauli uztver caur savu pieredzes prizmu. Radošums ir būtiska būtiska personības vērtība, ko raksturo individualitātes izjūta, spontānas

reakcijas, centieni balstīties uz savu spēju un zināšanu potenciālu, emocionalitāte, pārlicība par sevi, līdzsvarotība, neatlaidība.

Pedagogam ikdienas mācību darbā jāspēj saskatīt katra skolēna radošo potenciālu, jo, kā norāda L. Neimana (Neiman, 2020), radošums ir kombinēts spēks, kas paredz izmantot personības iekšējo resursu kopumu – zināšanas, informāciju, uzskatus, pieredzi, iedvesmu. Visu, ko cilvēks uzkrājis dzīves laikā, var dot pasaulei dažādos jaunos veidos.

Radošums (arī kreativitāte un radītspēja) ir ļoti svarīgs vispusīgi attīstītas, harmoniskas personības veidošanās priekšnosacījums, jo laikā, kad sabiedrībā viss tik strauji mainās, attīstās un pārveidojas, cilvēkam nepieciešams būt radošam, lai spētu mainīties iekšēji un izteikt savu būtību pašrealizējoties.

Dzīvi padara interesantu, daudzveidīgu un piepildītu tieši radošas personības, un radošumu vislabāk ir veicināt jau pirmsskolas vecumā. Radoši cilvēki ir arī ļoti aktīvi cilvēki, jo viņi ir pilni ar idejām, kuras tiek realizētas dzīvē.

1.2. Radošuma veidošanās jaunākā skolas vecuma bērniem

Valsts pamatizglītības standartā (2018) noteikts, ka plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti ir kompleksi. Galarezultāts tiek atklāts darbībā, ietverot zināšanas, izpratni un pamatprasmes mācību jomās, kā arī caurviju prasmes, vērtības un tikumus. Galarezultāts ir izteikts pratībās septiņās mācību jomās. Valodu mācību jomā kā viens no sasniedzamajiem rezultātiem ir skolēna spēja lietot valodu kā radošās izpausmes līdzekli, savukārt kultūras izpratnes un pašizpausmes mākslā mācību joma paredz, ka skolēns praktiski darbojas, iztēlojas un gūst prieku radošajā procesā, atklāj un pilnveido savus radošos talantus, vērtē un interpretē daudzveidīgus radošās izpausmes veidus.

Pedagoga uzdevums ir organizēt savu darbu tā, lai skolēni attīstītos kā radošas personības, kam būs paaugstināta tieksme pēc radošuma visas dzīves garumā, kam piemīt prasme saskatīt un pozitīvi risināt aizvien jaunas problēmas.

Kā norāda I. Briška un Daiga Kalēja-Gasparoviča (2020), jaunākais skolas vecumposms ir īpaši sensitīvs periods. Tas ir laiks, kad bērns mācās saskaņot savas vēlmes ar noteiktā sabiedrībā pieņemtajiem priekšstatiem par to, kas ir labi un pieņemami, kas – slikti un nepieņemami. Pedagoga uzdevums ir apzināties un dinamiski līdzsvarot šos pretstatus.

I. Freiberga (2002) skaidro, ka visas skolēna attīstības avots ir viņa radošā darbība, kas vērsta uz vēsturiski izveidojušos cilvēces kultūras un pieredzes apgušanu un izmantošanu.

Skolēns, uztverdams pieaugušā kultūru, uztver un interpretē savā darbībā visu to cilvēces radošo potenciālu un pieredzi, kas veidojusies no paaudzes paaudzē. Šis potenciāls iemiesojies universālā cilvēku radošo spēju sistēmā, kuras skolēns apgūst un modificē savas darbības dažādos veidos.

V. Sepa (Sepp, 2010) apkopojusi ieteikumus, kā attīstīt bērnu radošumu:

- iedrošināt bērnus mācīties un rīkoties neatkarīgi,
- piedāvāt dažādas iespējas iegūt jaunu pieredzi, zināšanas un prasmes,
- veicināt elastīgu domāšanu,
- atturēties no bērnu ideju un ieteikumu kritizēšanas – atbalstīt,
- pieļaut un pieņemt „saprātīgas” kļūdas,
- sekmēt pašnovērtējumu un palīdzēt viņiem tikt galā ar neveiksmēm,
- nopietni uztvert bērnu jautājumus,
- pieņemt alternatīvus risinājumus,
- drosmi vērtēt tikpat augstu kā pareizo atbildi.

Skolēniem jaunākajā skolas vecumā dabiska un saprotama darbība radošajā procesā ir spēle. Kā norāda Daiga Kalēja-Gasparoviča (2015), brīva spēlēšanās ir “ārpus rāmjiem” un ļauj cilvēkam priecāties par procesu. Bērns gūst prieku no tā, ko dara, aizmirst iepriekš gūto pieredzi, kas bijusi arī negatīva. Spēlēšanās var tikt īstenota gan plānoti, gan spontāni, izmantojot idejas, materiālus, tehnikas, valodas elementus, kā arī radot jaunas idejas.

Bakalaura darba autore darbā ar skolēniem ir pārliecinājusies, ka spēļu elementu izmantošana mācību darbā ir ļoti labs veids, kā motivēt skolēnus darboties radoši.

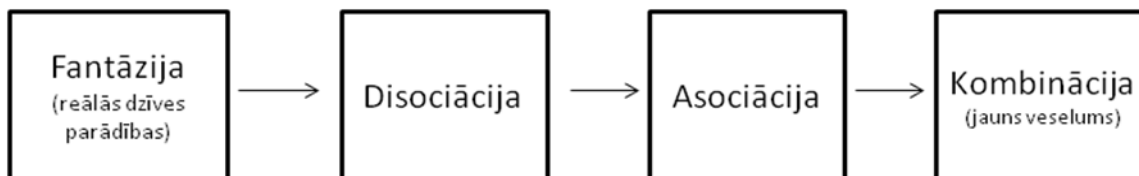
I. Freiberga (2002) radošu darbību raksturo gan kā spontānu, negaidītu, gribas un prāta nekontrolējamu, meklējošu, kuras norisē lielu lomu spēlē zemapziņa un emocionālais faktors, gan kā darbību, kurai ir sava struktūra, kas ir mērķtiecīga, patstāvīga un kuras norisē liela nozīme ir iztēlei un intuīcijai.

P. Birkerts raksta, ka apdāvinātiem bērniem un nākamajiem daiļradīšanas talantiem šī agrākā attīstība parādās:

- rosīgā un spilgtā ziņkārībā;
- agra domājošā prāta attīstībā;
- agros daiļradīšanas mēģinājumos (Birkerts, 1923).

Ļ. Vigotskis (Виготский, 1997) atklāj radošās iztēles mehānismu, kas sākas ar to, ka bērns, vērojot reālās dzīves parādības, vāc materiālu savai fantāzijai. Tālāk seko šī savāktā

materiāla disociācija (uztvertais tiek sadalīts daļās, dažas no tām tiek īpaši izceltas, citas – aizmirstas), asociācija (disociēto elementu apvienošana) un kombinācija (no atsevišķajiem elementiem tiek veidots jauns veselums). Pētījuma vajadzībām tas tika sakārtots uzskatāmi (sk. 2. attēlu).

2. attēls. Radošās iztēles mehānisms (Выготский, 1997)

Agrā bērnībā nepieciešams sniegt bērnam pēc iespējas bagātāku izziņas materiālu, lai ne tikai nodrošinātu viņa intelektuālo attīstību, bet arī veidotu viņu par radošu, pasauli izziņāt gribošu personību. Skolēna aktīvajām izziņas spējām jaunākajā skolas vecumā nepietiek tikai ar ikdienas pieredzi, tādēļ ļoti svarīgas ir sarunas ar skolēnu un kopīga darbošanās dažādās jomās (Выготский, 1997).

Māksla ir līdzeklis iztēles attīstībai, stimulators, garīgais bagātinātājs, nozīmīga personības attīstības attīstošā funkcija (Dombrava, 2012). Ir svarīgi mācību procesā iesaistīt mākslu, gan attīstot uztveri un izpratni, gan rosinot radīt pašiem skolēniem. Literārs darbs ir viens no mākslas izpausmes veidiem, kas raisa iztēli un rada līdzpārdzīvojumu.

Ļ. Vigotskis uzsver, ka jebkura cilvēka darbība, kuras rezultāts nav pieredzē esošu iespaidu vai rīcības atkārtojums, bet jauna tēla vai rīcības atkārtojums, pieder pie jaunrades jeb kombinējošās darbības. Šo radošo darbību, kas balstās uz smadzeņu spēju kominēt, sauc par jaunradi vai fantāziju. Radošums ir viens no tiem faktoriem, kas ir būtisks jebkurā profesijā un īpaši pedagoga profesijā (Vigotskis, 2002).

D. Kalēja – Gasparoviča (2000) atsaucas uz Ļ. Vigotska atziņu, ka radošumu veicina mērķtiecīgi organizēta skolas garīgā atmosfēra, kas netieši – ar vides starpniecību – stimulē pievērsties radošai darbībai. Liela nozīme ir pedagoga spējai būt par rosinātāju skolēnu radošajai darbībai (Kalēja – Gasparoviča, 2000).

Visa jauniegūtā informācija, ko bērns gūst, izraisa viņā aktivitāti, jo bērni ir izdomas bagāti. Viņiem ir dabiski alkt uzzināt un izmantot jauniegūtās zināšanas, izmēģināt ko jaunu. Bērnu visvairāk aizrauj viss jaunais, un sevišķi – pats radīšanas process, kas sekmē vieglu pāreju no vienas bērna idejas uz otru (Freiberģa, 2002).

Sākumskola ir laiks, kad mācību darbībā veidojas visi izziņas procesi un personas kvalitāte. Šajā vecumposmā bērniem ir visaugstākais mācīšanās motivācijas līmenis salīdzinājumā ar vēlākajiem skolas gadiem, un pedagogs skolēnam ir autoritāte. Sākumskolas skolotājs bērnam ir paraugs (Baltušīte, 2006).

Arī V. Zelmenis (1991) atgādina, ka pieaugušie parasti ir autoritātes bērna acīs, bet vislielākā no tām – skolotājs. Skolotāja izvirzītās prasības skolēni respektē. Pret skolas nodarbībām skolēni izturas ļoti apzinīgi, viņi izjūt prieku par sava darba pozitīvo vērtējumu. Sākumā viņus aizrauj pats mācību process, tikai vēlāk par galveno kļūst rezultāts. Vērtīgāks sāk likties tas sasniegums, kas prasījis lielāku piepūli.

Bakalaura darba autore uzskata, ka tikai radoša pedagoga iespaidā skolēni var daudzpusīgi attīstīt savu radošumu dažādās skolas darba jomās. Tomēr būtiski apzināties, ka skolotājs nevar iemācīt skolēniem mākslu, bet var ierosināt, iedrošināt un aicināt par to domāt un to pielietot dzīvē (Kragis, 2019).

Teorētisko avotu analīze rāda, ka katram skolotājam profesionālās darbības veikšanai svarīga nepieciešamība ir personības pašaktualizācija. To var raksturot kā cilvēka tiekšanos pēc iespējami pilnīgākas savu personīgo iespēju izpaušmes un attīstības. Tās ietekmē atrodas skolēni savas personības veidošanās svarīgākajā posmā.

Radoša darbība līdzsvaro skolēna personības attīstību: sekmē pozitīvas pārdzīvojumus, emocijas un vēlmi pašpilnveidoties.

Spēļu elementu izmantošana mācību darbā ir labs veids, kā motivēt skolēnus darboties radoši. Tāpat ir svarīgi mācību procesā iesaistīt mākslu, gan attīstot uztveri un izpratni, gan rosinot radīt pašiem skolēniem.

Liela nozīme ir pedagogam, kura iespaidā skolēni var attīstīt savu radošumu dažādās skolas darba jomās.

1.3. Jaunākā skolas vecuma bērna psihiskās attīstības raksturojums

Pedagoga darbā ir būtiski zināt un ņemt vērā konkrētā vecumposma īpatnības, lai varētu vērtēt katra bērna individuālās rakstura iezīmes, respektējot bērna individualitāti un nodrošinot labvēlīgu, atbalstošu vidi, kā arī cieņpilnu attieksmi.

Tāpat viens no pedagoga profesionalitātes rādītājiem ir izpratne par to, ka bērni ir tikpat atšķirīgi kā pieaugušie. Bieži vien šīs atšķirības ir vēl izteiktākas, jo viņu personībā vēl nav attīstījušās apspiestas individuālas izpausmes, nav ieprogrammēti orientieri un reakcija, kā tas ir vērojams pieaugušo uzvedībā. Pieaugušā uzdevums ir izprast bērnu, nevis izrādīt vilšanos par to, ka bērns nav attaisnojis gaidas (Zeļenko, 2019).

Pēc E. Ēriksona psihosociālās attīstības teorijas, jaunākais skolas vecumposms atbilst skolas vecumam no 6 - 11 gadiem. Šajā periodā bērns apgūst spēju mērķtiecīgi darboties, lai radītu noderīgas lietas. Var rasties negatīvs jaunveidojums, kas izpaužas kā mazvērtības komplekss (Eriksons, 1998).

V. Batņa (2007), pamatojoties uz E. Eriksona teoriju, secina, ka šajā vecumposmā stiprinās bērnu Es izjūta, pieaug kompetence dažādās jomās. Šī vecuma pozitīvais jaunveidojums ir spēja radīt kaut ko jaunu, bet negatīvais – mazvērtības izjūta.

Teorētiskajā literatūrā var lasīt, ka daudzi autori pētījuši un pamatojuši savas atziņas ar Ž. Piažē teoriju par bērnu attīstību. I. Jurgena (2010), balstoties uz Ž. Piažē piecām kognitīvās attīstības stadijām, norāda, ka bērni šajā vecumposmā mācās veikt tās darbības, kuras agrāk veica ar rokām.

G. Svence (1999) skaidro, ka bērnu domāšana lielā mērā ir konkrēta – viņi vairāk operē ar konkrētiem priekšstatiem, tēliem, bet abstrakto jēdzienu lietošana tiem sagādā grūtības. G. Svence nosauc Ž. Piažē minētās 4 kognitīvās attīstības stadijas:

1. sensomotorā – no dzimšanas līdz 1,5 gadiem;
2. pirms operacionālā – no 1,5 līdz 7 gadiem;
3. konkrēto operāciju stadija – no 7 līdz 12 gadiem;
4. formālo operāciju stadija – no 12 gadiem.

Izziņas procesi pārkārtojas no nefīšajiem uz tīšajiem, attīstās spēja pašiem kontrolēt savu uzmanību, iegaumēšanu, reproducēšanu. Uz pētījumu attiecas 3. kognitīvās attīstības stadija.

Šajā vecumposmā var būt grūtības noturēt skolēnu uzmanību, kā arī grūtības ar augstas pakāpes abstrakto domāšanu. Arī A. Špona (2004) atsaucas uz Ž. Piažē teoriju, norādot, ka šīs

vecumposms ir konkrēto operāciju stadija, kurā bērns jau spēj veikt dažādas loģiskas operācijas, bet tikai ar konkrētiem priekšmetiem.

Tāpēc, kā norāda I. Žogla (2012), ļoti liela nozīme ir bērna izziņas darbībai, ko paplašina personības audzināšanas un attīstības iespējas. Bērna izziņas darbība var sekmēt personības vispārīgu izglītošanu – sistematizēt zināšanas, attīstīt orientāciju, paplašināt radoši darbībai nepieciešamu izziņas sfēru.

Jaunākajā skolas vecumā bērna izziņas procesi turpina intensīvi attīstīties. Šajā periodā īpaši izpaužas bērna interese par apkārtējo pasauli. Izziņas procesi ir vairāk attīstīti nekā realizācijas procesi, kā rezultātā bērns bieži vien nespēj īstenot iecerī ātri, kā arī tādā mākslinieciski augstā līmenī, kā spēj to novērot. Bērna intelektuālā attīstība norisināt straujāk nekā roku sīkās muskulatūras attīstība. Pirmsskolas beigu periods un jaunākais skolas vecums ir laiks, kad veidojas rokas sīko kustību koordinācija. Attīstās redzes kontrole pār manuālo darbību, un katram bērnam tā veidojas specifiski.

Pedagoga uzdevums katrā bērna attīstības posmā ir maksimāli pamatoties uz spēcīgākajiem procesiem un attīstīt vājākos. Tādā veidā jaunākajā skolas vecumā attīstība tiek balstīta uz bērniem raksturīgo izziņas aktivitāti, emocionalitāti, novērotprasmi, kā arī prasmi saglabāt atmiņā redzes tēlus. Ar bērna izziņas procesu un izpildījuma procesu līdzsvarojumu var panākt, ka nākamajā – pusaudža vecumā – līdzsvarotība kļūst par primāro nosacījumu māksliniecisko spēju attīstībai.

Kognitīvās attīstības uzdevumi skolā ir šādi:

- 1) ātrāk adaptēt bērnus skolai;
- 2) iemācīt bērnus mācīties;
- 3) vingrināt gribasspēka noturīgumu, paškontroles spējas;
- 4) veidot pozitīvu attieksmi pret sevi un citiem;
- 5) rosināt jaunrades spēju attīstību (Svence , 1999).

Ar katru gadu bērna psihiskie procesi stabilizējas un pilnveidojas, tāpēc ir svarīgi nepārslogot bērna atmiņu un pietiekami nodarbināt viņa domāšanu. Šis ir laiks, kad svarīgi veltīt pietiekamu uzmanību mācību motīvu, paradumu un citu morālpсихолоģisko īpašību veidošanai (Zelmenis, 1991).

Jaunākajā skolas vecumā bērnu domāšana attīstās no uzskatāmi konkrētas uz abstrakti loģisko. Attīstās spēja sakārtot objektus pēc pazīmēm – ne vairs pēc vienas, bet pēc dažādām pazīmēm. G. Svence (2000) atsaucas uz Ž. Piažē, kurš to nosaucis par decentralizāciju – spēju uztvert kādu lietu no dažādām pusēm. Tas veicina abstraktās domāšanas attīstību.

Jaunāko klašu skolēniem ir dzīva, koša iztēle. Šajā periodā mācību procesā ir veiksmīgi izmantojami uzdevumi ar spēļu un rotaļu elementiem. Pedagogam, saprotot, ka bērniem šajā vecumposmā ir grūti koncentrēties noteiktam uzdevumam, vajadzētu plānot stundu darbu tā, lai tiktu izmantotas dažādas mācību metodes un metodiskie paņēmieni, kā arī dažādas darba organizācijas formas.

Uzmanību ietekmē vairāki faktori, un, pirmkārt, tās ir stimula fizikālās īpašības, kā objekta kustība, izmērs, stimula intensitāte, atpazīstamība, detaļu skaits, izvietojums, stimula attiecība pret fonu, stimula iedarbības ilgums, otrkārt, uzmanību var ietekmēt trauksme, miega trūkums, nogurums, emocijas, stimula personiskais nozīmīgums, uzdevuma grūtības pakāpe (Mārtinsone, 2015).

Skolēnu spējas kontrolēt savu uzmanību, uztveri un atmiņu var būt neapzinātas. Pedagoģa darbs paredz būt dinamiskam, meklēt arvien jaunus ceļus, kā piesaistīt skolēnu uzmanību un noturēt to, kā rosināt darboties un domāt radoši. Domāšana ir lielā mērā saistīta ar runas attīstību, un, jo daudzpusīgāk bērns domā, jo attīstītāka būs viņa runa.

Jaunākā skolas vecuma bērniem domāšanas attīstība turpinās praktiskās darbības formā, taču tā pilnveidojas, pārejot augstākā pakāpē.

Konkrētās operatīvas domāšanas posmi:

- 1) pirms uzdevuma veikšanas notiek tā risinājums domās (vārdiskā formā);
- 2) darbībām nav haotisks, izmēģinājuma raksturs, bet tās ir izpildītāj- darbības;
- 3) domāšana kļūst plānota, verbāla, kritiska;
- 4) taču praktiskās domāšanas forma darbībā netiek atmesta, tā kļūst par rezervi, un, sastopoties ar jauniem intelektuālajiem uzdevumiem, bērns lieto atkal praktisko risināšanas veidu (Svence, 1999).

Radošo domāšanu ir cieši saistīta ar iztēli, palīdzot radīt apziņā jaunus tēlus. Iztēle darbojas tāpat kā domāšana, ieslēdzoties tad, kad nepieciešams meklēt jaunu risinājumu.

Radošajai iztēlei ir liela nozīme mūsu dzīvē; tā palīdz mums radošajā darbībā - gleznot, veidot, rakstīt, komponēt, izgudrot. Iztēle veidojas radošās darbības procesā. (Рубинштейн, 1999).

I. Kreišmane, R. Valgere, K. Gulbe (2000) min vairākus iztēles veidus:

- netīšā – jaunie tēli rodas bez īpaša nodoma;
- tīšā iztēle (apzināta un konkrēta tēla radīšana uz vārdiska apraksta pamata vai ar ilustrācijas palīdzību);

- reprodūktīvā iztēle ir jauna tēla izveides process, balstoties uz lasīto, dzirdēto, redzēto;
- radošā iztēle ir patstāvīgs jaunu, oriģinālu tēlu veidošanās process. Tas rodas, lasot literatūru, ģeogrāfiskus vai vēsturiskus aprakstus;
- aktīvā iztēle. Sapņi (nomodā). Tie ir realitātē balstīti iztēles tēli, kuri veicina cilvēka aktivitāti nākotnes tēla sasniegšanai. Veicina aktīvu un mērķtiecīgu darbību;
- pasīvā iztēle. Sapņojumi. Bieži tie ir stipri atrauti no objektīvās īstenības un nerosina cilvēku aktīvai darbībai.

Būtiskas izmaiņas notiek arī bērna sociālajā attīstībā. Bērni jaunākajā skolas vecumposmā ir atsaucīgi un biedriski, viegli sadraudzējas, taču tikpat viegli draugus arī maina. Pēc 8 gadu vecuma bērni sāk izmantot tādus abstraktus jēdzienus kā labs, slikts, kārtīgs, nekārtīgs. 8 –12 gadus veci bērni par draugiem uzskata tos, kuri palīdz, dalās, atsaucas uz jautājumiem, ar kuriem ir līdzīgas intereses. Šajā periodā bērnu savstarpējās attiecībās vērojama grupu veidošanās, parādās arī atstumto un līderu problēmas, kas saistās ar savas identitātes meklēšanu. Vienaudžu vidū izpaužas sacensību gars, lielīšanās, kas nereti kļūst par dažādu darbību motīvu pamatu. Sociālā attīstība notiek ar saskarsmes palīdzību, apgūtot jauna tipa – lietišķo saskarsmi. 8 gadu vecumā bērniem lielākoties ir jau izveidojusies sava „iekšējā pozīcija”, kas izpaužas kā noteikta attieksme pret sevi, pret citiem, pret pasauli kopumā. Bērni nepieņem kādas rīcības nejaušības, sagādīšanos, atkāpes, ja tās ir pretrunā ar normu, „iekšējo pozīciju”. Būtiski, ka attiecībās ar pieaugušajiem bērni ļoti nopietni uzņem pieaugušo dotos vērtējumus (Svence, 1999).

Sākumskolas perioda beigās bērna uzskati, kas sākotnēji bijuši vienkāršoti, kļūst sarežģītāki un patstāvīgāki. Skolēni sevi identificē ar noteiktu dzimumu un piederību noteiktai grupai (ģimenei). Viņi arī izprot dažādas sociālās lomas, ir apguvuši paškontroles iemaņas, parādās arī spēja distancēties no sava “es” un izprast citu domas un jūtas (Krastiņa, Pipere 2004).

Humānajā psiholoģijā un pedagoģijā par galveno uzdevumu tiek virzīta bērna pašrealizācija. Gan jaunākā, gan vecākā pirmsskolas vecuma un arī jaunākā skolas vecuma bērna pašrealizēšanās notiek ciešā saistībā ar motīvu sfēras attīstīšanu un atbilstošu viņa darbības nosacījumu radīšanu. Bērniem vajag iedot nevis nodrošināt visu gatavu, bet gan radināt un mācīt pēc iespējas patstāvīgi darboties un risināt problēmas. Lai to darītu, bērnam ir jāattīsta motivācija, kas rosina iekļauties aktivitātēs (Lieģeniece, 1999).

Griba un varēšana ne vienmēr ir saistīti procesi. Darbs var neizdoties, ja bērnam nav bijusi uztveres pieredze, kā arī, ja nav attīstīta roku sīko kustību koordinācija. Kad griba iet vienā solī ar varēšanu, var veiksmīgi attīstīt bērna aktīvās prasmes.

Audzinojot bērna gribu, ir jā saglabā viņa iniciatīva un darbības patstāvība. Ar intensīvām, interesantām darbībām bērnu iespējams sistemātiski pieradināt pie pakāpeniskas grūtību pārvarēšanas. Tādas gribas īpašības kā neatlaidība, rūpība un pacietība ir jāattīsta darbā, saturā ieviešot interesantus radošos iztēles darbus, mainot dažādus izteiksmes līdzekļus un tehnikas. Griba var tikt attīstīta tikai ar radošo spēku piepūli. Ja bērnam nebūs iespējams sasniegt mērķi, tad zudīs prieks un vēlēšanās strādāt.

Analizējot dažādu autoru atziņas par jaunākā skolas vecuma bērna attīstību, var secināt, ka psihes briedums ir uzskatīts par bērna sekmīgas radošas darbības pamatu. Darbības sekmīga apguve lielā mērā atkarīga no pilnveides, attīstības. Perfektais stāvoklis bērna radošās darbības attīstībā ir tad, ja starp izziņas procesiem, ir līdzsvars. Lai bērnam būtu vēlēšanos kaut ko radoši un aktīvi darīt, ir nepieciešams pozitīvais vērtējums.

1.4. Literārie darbi – līdzeklis skolēnu radošuma atraisīšanai un sekmēšanai

Pilnveidotajā mācību saturā un pieejā valodu mācību jomā ir noteikts, ka skolēns tiek ieinteresēts valodu apguvē, kā arī sev saistošas un noderīgas lasāmvielas izvēlē. Skolēns tiek rosināts lietot valodu kā domāšanas, izziņas un saziņas līdzekli, izprotot valodas lomu identitātes veidošanas procesā. Skolēns piedalās mutvārdu un rakstveida saziņā, precīzi, skaidri un atbilstoši izmantojot literārās valodas normas (Mācību jomas, 2019).

Literārs darbs ir viens no mākslas veidiem. Tā ir vārdu māksla, kur autors ir mākslinieks, kurš *glezno ar vārdiem*. Literārs teksts var būt arī bez autora, un tādā gadījumā tā autors ir tauta. Šādu literāru tekstu dēvē par folkloru.

Bērnu literatūra paredzēta bērniem un pusaudžiem. Tai ir sava specifika, kas to atšķir no pieaugušo literatūras. Bērnu literatūra piedalās bērna personības tapšanas procesā, palīdzot atklāt pasauli un cilvēka vietu tajā. Tā pavada mazo cilvēku vērtību veidošanās ceļā. Bērnu literatūra izraisa mazajā lasītājā līdzpārdzīvojumu un sniedz ierosmi viņa iekšējai pasaulei, kā to dara māksla vispār. Svarīgākais nosacījums, ka bērnu literatūrai jāatbilst bērnam, lai viņš saprastu un izjustu lasīto.

Bērnu literatūra ir ceļvedis uz to, ar ko tiek saprasta harmoniska personība, kurā veidojas spēks, gudrība, tikumiskums, skaistums. Tā ir ceļvedis uz to, ar ko tiek saprasts īsts cilvēks.

Grāmata var būt tā, kas nosaka bērna attieksmes pret pasauli. Literāram tekstam ir ļoti liela nozīme katra bērna dzīvē. Tā rosina jaunradi un fantāziju.

Bērnu literatūru veido:

- bērniem rakstītas grāmatas;
- bērnu vidē nostiprinājušās grāmatas;
- bērniem pārstrādātas grāmatas;
- folkloras sacerējumi, kas domāti tieši bērniem (Stikāne, 2005).

Rakstnieki izvēlas sev tuvāko žanru un izpaužas mākslinieciskajā darbībā, lai uzrunātu “mazos” lasītājus un klausītājus – caur dzeju, prozu vai dramaturģiju (Auziņa, 2011).

Latviešu literatūrā ir ļoti daudz žanru, ko pedagogs var izmantot ikdienā bērnu radošuma sekmēšanai. M. Vidnere (2011) norāda, ka radošuma attīstībai svarīga loma ir apkārtējai videi. Zināma vide mudina sadarboties, dodot lielāku ideju bagātību un stimulu. Viens no instrumentiem ir izglītības iestāde, kas palīdz bērna izkopt radošumu.

Jaunākā skolas vecumā ir svarīgi attīstīt bērna spējas dabiski saprast literārās valodas tēlainību, ko pedagogs var panākt, mērķtiecīgi sekmējot redzes, dzirdes, ožas, taustes un garšas analizatoru attīstīšanos. Tādā veidā iztēles darbības rezultātā tiek radīti vēl nebijuši, kvalitatīvi jauni garīgi vai materiāli produkti, kam ir nozīme sabiedrībā, kā mākslas darbi, veidojumi, inscenējumi, sacerējumi u.c. Bērna pieredzē balstīti priekšstati par apkārtējo pasauli, kas ir sajūtas, uztvērumi, iekšējie pārdzīvojumi un stāvokļi, kļūst skolēnam personiski aktuāli. Pasaules iepazīšanu, priekšstatu un attieksmju veidošanos sāk ietekmēt arī tā pieaugušo pieredze, ko viņi pārnes uz bērnu – darbojoties, izturoties, izskaidrojot. Pieredzes nodošana notiek arī ar tautas garīgā mantojuma starpniecību, kas ir folklorā, dziesmas, rotaļas, mākslas darbi, literatūra. Bērni daudz ko nezina, bet izjūt, tiecoties izzināt emocionāli (Freiberģa, 2013).

Autore pedagoģiskajā darbā ir pārliecinājusies, ka bērniem piemīt izteikts patiesums. Tā ir prasība pēc godīguma visu problēmu risināšanas procesā, tāpēc viņiem svarīgi, lai literārā tekstā uzvarētu labais, bet ne ļaunais. Tāpat skolēniem ir iekšēja prasība pēc literāriem tekstiem, kuros ir humors. Bērni ir orientēti uz pozitīvo. Autore uzskata, ka pedagoga uzdevums ir palīdzēt skolēniem saskatīt, kā literārie darbi atklāj radošās spējas, valodu, stilu.

Tomēr, kā uzsver I. Ziedonis (1982), kaut arī pasaka pavada bērnus visu viņu bērnību un arī vēlākajos gados, jāsaprot, ka pasaku vien nepietiek. Pedagogs savā darbā nevar aprobežoties tikai ar pasakām, jāmeklē dažādi literārie darbi, kuri būtu atbilstoši bērna uztverei.

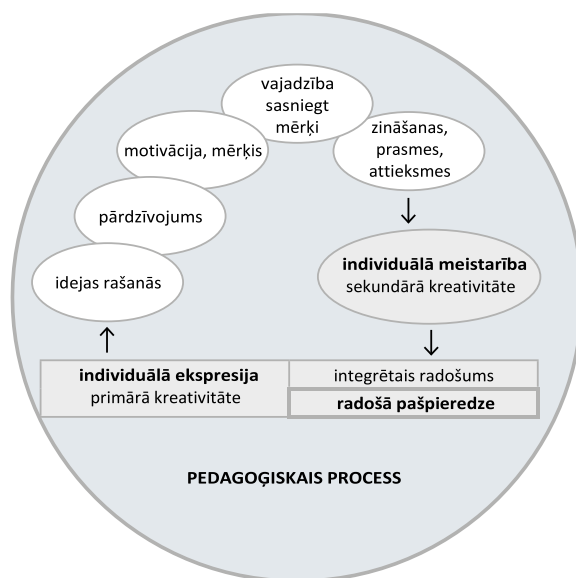
L. K. Mols (Moll, 2003) vērš uzmanību uz Ļ. Vigotska teikto par ļoti lielo valodas nozīmi. Literāro darbu mākslinieciskā valoda ļauj atklāt pasauli daudz krāsaināku, nekā tā ir dzīvē.

Līdzīgu atziņu pauž R. Kaņepāja (2012), uzsverot, ka valodas ritms, tēlainība, vārdu spēle – tas viss bērnam ir kā rotaļa, kas sniedz estētisku baudījumu un rosina pašu bērnu aktīvai darbībai – kaut ko sacerēt.

Autore piekrīt I. Freibergas (2013) atziņai, ka literatūrai kā mākslas darba veidam ir būtiska loma bērna attīstības un audzināšanas procesā. Literāri teksti labvēlīgi ietekmē bērna garīgo pasauli, paplašina valodu, rosina skolēnu uz paša vārdisko jaunradi, kā arī veido jūtu kultūru.

Skolēnu radošā darbība veicina ne tikai iztēles, bet uzlabo arī saskarsmes prasmes un māca atklātību. Pedagogam svarīgi domāt arī par to, ka jaunas pieredzes gūšana un uzkrāšana mācību procesa laikā kļūst gandrīz neiespējama bez radošas pieejas. Liela nozīme ir arī tam, kā tiek veidota skolēna interešu virzība, jo skolēni mācās, kā pilnvērtīgāk risināt dažādus dzīves situācijas un adekvāti rīkoties. Pedagogam jāstrādā tā, lai mācību darbā skolā tiek sagatavoti radoši un inovatīvi līderi, kas būs atvērti jauniem izaicinājumiem un reizē cienīs un novērtēs paaudžu atstāto mantojumu (Kraģis, 2019).

Pedagogs savā darbā var izmantot dažādas radošuma tehnikas, kas koncentrējas uz dažādiem radošuma aspektiem, kā citādāka domāšana, asociācijas, metamorfozes, improvizācija, ideju ģenerēšana, problēmu pārfrāzēšanu un arī spontānas izpausmes. Lai varētu sasniegt patstāvību un pašefektivitātes sajūtu, pedagogam jāstrādā tā, lai tiktu nodrošināta gan skolēna iniciatīva, gan procesa kontroles brīvība, t.i. līdzsvars starp drošības sajūtu un izaicinājumu. 1. attēlā parādīta ideja par procesa un vides nozīmību skolēna radošuma veicināšanā. Ideju ģenerācijas process ir primārā kreativitāte, kas atrodas cilvēka psihes dziļākajos slāņos. Brīdī, kad saistās primārā un sekundārā kreativitāte, veidojas integrētā kreativitāte, kas mācību procesā ir visproduktīvākā (Briška; Kalēja-Gasparoviča, 2020).

**1. attēls. Primārās un sekundārās kreativitātes mījsakarības pedagoģiskajā procesā
(Kalēja-Gasparoviča, 2012)**

Bakalaura darba autore pedagoģiskajā darbā ar skolēniem guvusi atziņu, ka teorētiskajā literatūrā gūtās atziņas un idejas ir vērtīgs palīgmateriāls, lai rosinātu skolēnu radošumu.

I. Briška un Daiga Kalēja-Gasparoviča (2020) piedāvā dažādas tehnikas kreativitātes atraisīšanai:

- Aizvietošanas tehniku, kas nozīmē aizvietot vienu lietu ar citu vai vienu kāda objekta daļu ar citu. Piemēram, skolēni var tikt rosināti domāt, kā risinātos notikumi literārajā darbā, ja Antiņa vietā būtu robots?
- Kombinēšanas un savienošanas tehnika, kur vairākas nesavienojamas lietas tiek savienotas kopā. Piemēram, skolēni var tikt rosināti domāt, kas notiktu, ja saliktu kopā tēlus no dažādiem stāstiem?
- Piemērošanas tehnika, kad kādu lietu piemēro citai vajadzībai, funkcijai. Piemēram, skolēni var tikt rosināti domāt, kas notiktu, ja raganai literārajā darbā būtu citi nolūki?

Ja skolotājs spēj formulēt pareizos jautājumus un iemāca to darīt bērniem, tas ļoti palīdz veicināt skolēnos radošumu. Spēja uzdot jautājumus ir viena no kreatīvas personības īpašībām, kas ietver zinātkāri, atvērtību jaunai pieredzei, pašpārliecinātību un izpratni par to, kā jaunās zināšanas tiek apgūtas uz veco zināšanu bāzes. Īstenojot izglītības mērķi, netiek vairs nodalīti atsevišķi mācību priekšmeti. Tiek īstenota integrēta pieeja mācību vielas apgūvē, kas veicinās

tādas bērnu personības īpašības kā radošums, fleksibilitāte, komunikabilitāte, atvērtība u.c. kvalitātes (Kālis, 2015).

Var secināt, ka pasaka attīsta bērnu fantāziju un veicina iztēles atspoguļošanu dažādās aktivitātēs, bet literārie darbi kopumā palīdz bērnam radoši sekmēt aktivitāti reālās dzīves atspoguļošanā. Literatūra jaunākā skolas vecuma bērniem dod bezgalīgo pārdzīvojumu virkni, vielu rotaļām, attēlojumiem, u.c. radošās izpausmes veidiem. Skolotājam pedagoģiskajā darbā ir plašas iespējas izmantot dažādas radošuma tehnikas, kas koncentrējas uz dažādiem radošuma aspektiem. Pedagogam būtiski gan spēt pašam formulēt pareizos jautājumus, gan iemācīt to darīt bērniem, kas palīdz veicināt skolēnu radošumu.

2. Bērnu radošuma veidošanās izpēte jaunākā skolas vecuma bērniem

2.1. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums

Pētījums sākās ar teorētisko atziņu atlasī un analīzi, tika izmantota **teorētiskā pētniecības metode** – apkopotas un analizētas dažādu autoru teorētiskās atziņas par radošumu, radošu personību, par radošuma veidošanos jaunākā skolas vecuma bērniem, kā arī par literāro darbu izmantošanu skolēnu radošuma sekmēšanai. Tika atlasīti arī literārie darbi, ar kuru palīdzību atraisīt skolēnu radošo darbošanos.

Pētījuma gaitā tika izmantotas vairākas **empīriskās metodes** – novērošana, pārrunas, praktiskais darbs ar bērniem, iegūto rezultātu analīze.

Novērošana ir pētījumu datu ieguves līdzeklis, bet ne pētījuma mērķis. Taču novērošanas programma ir tieši atkarīga no pētījuma mērķa un pētnieciskā jautājuma (Geske, Grīnfelds, 2006).

S. Kristapsone (2008) norāda, ka jēdzienu “novērošana” var pielieto divējādi, ar to saprotot kvalitatīvu pētniecības metodi, kā arī statistisko novērošanu, kas ir statistiskās izpētes neatņemama sastāvdaļa. Novērošana ir viena no empīrisku datu ieguves metodēm. Tā ir plānveidīga, mērķtiecīga, ilgstoša, patstāvīga, kā arī norit dabiskā vidē, tāpēc dod iespēju precīzāk izprast cilvēka rīcības nianšes un jēgu.

Tiek uzsvērts tas, ka svarīgi ir izveidot novērošanas plānu, nedefinēt konkrētus jautājumus, uz kuriem pētnieks vēlas gūt atbildi novērošanas procesa laikā. I. Jurgena uzsver, ka novērošana kā pedagoģiskā pētījumu metode atšķiras no parastās, ikdienišķās novērošanas, jo ir mērķtiecīga, plānveidīga, kā arī tā atšķiras ar novēroto faktu kvalitatīvo un kvantitatīvo apstrādi (Jurgena, 2002).

Pētījuma gaitā tika novēroti jaunākā skolas vecuma bērni reālā mācību vidē, darbojoties gan mācību stundās, gan ārpusstundu nodarbībās. Lai iegūtu objektīvus rezultātus, tika nodrošināta brīva, droša vide, kurā skolēni varēja nepiespiesti, atraisīti izteikt savas domas, kā arī radoši darboties.

Pārrunas notiek, kad skolēni izsaka savas domas, atziņas, viedokli, kas var būtiski ietekmēt pētījuma gaitu (Špona, Čehlova, 2004).

A. Lasmanis (1999) norāda, ka pārrunas ir pedagoģisko parādību izziņas veids sarunas procesā, kas norisinās dabiskos situācijas apstākļos. Pārrunas ir subjektīva pētniecības metode, kura atklāj viedokli un parasti tiek saskaņots ar citām pedagoģiskajām pētīšanas metodēm, kā novērošana, iegūto rezultātu analīze.

Veicot pārrunas ar skolēniem, tika ņemta vērā informācija, kas iegūta no novērošanas. Tika ievērotas skolēnu individuālās psiholoģiskās īpatnības, intereses un vajadzības. Svarīgi, lai skolēni pārrunās būtu pozitīvi nosakņoti un atvērti.

Pētījuma laikā praktiskajā darbā ar skolēniem tika izmantots individuālais darbs kā darba organizācijas forma.

Iegūto rezultātu analīze – katra darbība dod konkrētu rezultātu, to mēs spējam izvērtēt un veikt secinājumus pēc to kvantitatīvajiem vai kvalitatīvajiem rādītājiem (Jurgena, 2002).

Pētījuma gaitā tika izstrādāti kritēriji, pēc kuriem tika novērtēts bērnu radošums pētījuma sākumā un salīdzināts ar rezultātiem pētījuma beigās. Iegūtie rezultāti parādīs, vai veidojošā pētījuma posmā veiktās darbības ir sekmējušas skolēnu radošumu un vai hipotēze ir apstiprinājusies.

2.2. Skolēnu radošuma raksturojums pētījuma sākumā

Pētījums par radošuma attīstīšanu jaunākā skolas vecuma bērniem tika veikts Rīgas X vidusskolas 3. klasē. Pētījumā piedalījās 15 skolēni vecumā (9 meitenes un 6 zēni).

Klase kopumā ir ļoti saliedēta un draudzīga, bieži piedalās sporta pasākumos. Klasē ir labvēlīga atmosfēra. Puse klases skolēnu ar patiesu interesi darbojas radošajās aktivitātēs, strādā patstāvīgi, veic vairāk, nekā prasīts, gūst prieku no radošām izpausmēm, izrāda iniciatīvu. Tomēr klasē ir arī daži skolēni, kas ne vienmēr spēj strādāt patstāvīgi un bez skolotājas iedrošinājuma; šie skolēni izrāda nepārlicinātību par savām spējām un bailes kļūdīties. Ir vairāki skolēni, kam stundās grūti noturēt uzmanību un vislabprātāk viņi veic konkrētus, standartizētus uzdevumus, kas pārbauda zināšanas, bet ne tādus uzdevumus, kur vajadzīga radoša aktivitāte. Veicot radošu uzdevumu, šie skolēni ātri zaudē pacietību un vēlmi pielikt pūles uzdevuma izpildē. Vēl ir daži skolēni, kas ir ļoti klusi un noslēgti, cenšoties neizcelties. Ir reizes, kad ir grūti novērtēt, vai viņus saista radošais uzdevums vai nē. Šie bērni radošos uzdevumus labāk veic mājās, kad nav ierobežoti laikā.

Pētījums tika organizēts trīs posmos:

1. Konstatējošais pētījums: skolēnu radošuma novērošana pētījuma sākumā un radošuma līmeņa noteikšana.

2. Veidojošais pētījums: novērojumu, pārrunu, praktiskā darba ar bērniem, iegūto rezultātu analīzes veikšana, izmantojot dažādus uzdevumus par literārajiem darbiem, lai sekmētu radošumu.

3. Kontroles pētījums: skolēnu radošuma konstatācija pētījuma beigās, iegūto rezultātu apkopojums un datu analīze.

Lai novērtētu skolēnu radošuma izpausmes, radošuma līmeni, tika izstrādāti vērtēšanas kritēriji (sk. 1. tabulu).

1. tabula. Radošuma vērtēšanas kritēriji

Kritēriji	Augsts līmenis 3 balles	Vidējs līmenis 2 balles	Zems līmenis 1 balle
<i>Izrāda aktīvu ierosmi un iniciatīvu radošām darbām</i>	Neatkarīgs, nebaidās no kritikas, izrāda iniciatīvu. Prot saskatīt alternatīvus problēmas risinājumu veidus un izvēlēties veiksmīgāko no tiem	Ar prieku piedalās radošajās aktivitātēs. Cenšas meklēt variantus rezultāta sasniegšanai, taču ne vienmēr spēj rast veiksmīgāko. Interese par radošu darbību nav pastāvīga.	Grūtības rast dažādus rezultāta sasniegšanas variantus; izdomāt idejas. Nav intereses par radošām aktivitātēm, neizrāda iniciatīvu
<i>Aktīvi un radoši izmanto savu pieredzi</i>	Pastāvīgi un ar prieku izmanto savu pieredzi, kas saistīta ar literārajiem sižetiem. Lieliski orientējas piedāvātajos literārajos darbos	Laiku pa laikiem izmanto savu pieredzi, kas ir saistīta ar literārajiem darbiem. Zina vairākus no piedāvātajiem literārajiem darbiem	Neprot izmantot savu pieredzi, kas ir saistīta ar literārajiem sižetiem. Nav intereses par literārajiem darbiem
<i>Literāro darbu attēlo radošās aktīvītātes</i>	Literāro darbu uztverē ir vērojama aktivitāte, dzīvīgums un emocionalitāte. Bieži īsteno radošās idejas – zīmējumos, aplikācijās, rokdarbos	Piedalās radošajās aktivitātēs, tikai pedagoga mudināts. Izmanto radošās darbības – zīmējumu, aplikāciju un rokdarbus	Nav vērojamas emocijas literāro darbu uztverē. Tāpēc reti izpaužas radošās darbības – zīmējumos, aplikācijās un rokdarbos
<i>Rada savus stāstus, daiļdarbus</i>	Bieži izdomā savu literāro sižetu – stāstu vai pasaku. Tēli ir neparasti, reizēm – oriģināli	Dažreiz var izdomāt savu literāro sižetu – stāstu vai pasaku. Interese darbošanos nav pastāvīga	Patstāvīgi nespēj izdomāt savu literāro sižetu – stāstu vai pasaku

Pamatojoties uz izvirzītajiem kritērijiem, darbā ir sniegts bērnu radošo prasmju raksturojums pētījuma sākumā. Tika veikti novērojumi latviešu valodas, dabaszinību un matemātikas stundās. Skolēni veic dažādus uzdevumus saistībā ar tekstu (lasa, atstāsta, sacer, papildina), skolotāja vēro, kā skolēni darbojas, kad dotie uzdevumi jāpilda mazās apakšgrupās vai lielākās grupās, kā izpaužas radošajā darbībā un kā uzvedas klasē, kā saprotas cits ar citu. Bērnu vārdi datu aizsardzības nolūkos ir mainīti.

Deniss – diezgan slinks attiecībā uz uzdevumu izpildīšanu. Vairāk interesē novērst klases biedru uzmanību un pievērst sev uzmanību. Neatpazīst daudzus literāros darbus, neklausās, ir grūtības atbildēt uz jautājumiem un ir zema radošā aktivitāte.

Aleksa – bieži zaudē uzmanību stundās, nedzird, par ko runā pedagogs, pārjautā. Rodas grūtības ar patstāvīga darba organizāciju, tāpēc viņai praktiski vienmēr ir nepieciešama palīdzība. Radošo uzdevumu izpilde notiek ļoti lēni, tāpēc dod priekšroku standarta zināšanu pārbaudes uzdevumiem.

Beatrise – ar prieku piedalās radošajās aktivitātēs, taču aktivitāte nav pietiekami augsta. Meklē iespēju izpausties radošumā, taču interese par to nav pastāvīga. Tēli ir interesanti, detalizēti. Veiksmīgi sadarbojas ar klasi, bet ne vienmēr izsaka savu viedokli, baidoties no kritikas. Meitene dod priekšroku sarežģītiem, nevis viegliem uzdevumiem, taču to risināšanā ne vienmēr ir neatlaidīga.

Ursula – ir spējīga darboties intensīvi, prot “iegremdēties” uzdevumā. Prot strādāt patstāvīgi, tomēr tas ne vienmēr izpaužas. Radošo uzdevumu izpilde notiek vidējā tempā, panākumi apgūvē nav pastāvīgi. Radošajam produktam ir pabeigts izskats, taču ne visas detaļas ir pārdomātas un izstrādātas. Pašregulācijas prasmes nav pietiekami attīstītas. Emocijas, kas pavada darbību, parasti ir atkarīgas no vairākiem apstākļiem: vides, garastāvokļa, veiksmes vai neveiksmes. Literāro darbu uztverē ir vērojama ieinteresētība un emocionalitāte.

Kevinss – zēna radītie darbi ir atšķirīgi, oriģināli, atspoguļo radītāja personību. Zēnam ir savs individuālais darbošanās temps un stils, viņš spēj pakārtot emocionālos, intelektuālos un gribas centienus noteiktam mērķim. Skolotāja palīdzība nav nepieciešama. Bērns pastāvīgi meklē jebkādas iespējas izpaust savu radošo enerģiju un gūst gandarījumu no paša procesa.

Leonora – literāro darbu uztverē ir vērojama aktivitāte, dzīvīgums un emocionalitāte. Meitene izmanto dažādus patstāvīgā darba veidus, atkarībā no to vislielākās efektivitātes konkrētajā situācijā. Radošo aktivitāšu apgūšana notiek ātri un viegli. Radošajam produktam vienmēr ir pilnībā pabeigts izskats. Pašregulācijas prasmes ir diezgan attīstītas, tas arī veicina

augstu darbības produktivitāti. Parasti veic darbības ar pozitīvu emocionālu noskaņojumu, sajūsmu, bieži iziet ārpus uzdevuma robežām. Radošos darbus papildina ar zīmējumiem.

Aleksa M. – ļoti klusa un kautrīga meitene. Atbildēšana klases priekšā viņai sagādā lielas grūtības. Patīk lasīt grāmatas starpbrīžos, zīmē attēlus no izlasītajiem literārajiem darbiem. Nepatīk strādāt grupās.

Rebeka – ir aktīva stundās, bieži veic papildu radošus uzdevumus par literāriem darbiem. Bieži izmanto savu pieredzi, apspriežot literāros sižetus. Sacer pati savus literāros sižetus, apvienojot tos ar izpildītajiem radošiem darbiem.

Sofija – kautrīga un klusa meitene, bet ļoti patīk strādāt ar literārajiem darbiem. Zina daudzus literāros sižetus. Izmanto savu pieredzi un zināšanas uzdevumos. Izmanto oriģinālu pieeju radošu uzdevumu pildīšanai.

Roderiks – regulāri piedāvā izmantot radošo pieeju uzdevumu izpildei – izdomāt savu sižetu, uzzīmēt ilustrāciju. Patīk demonstrēt savus darbus klases priekšā, patīk strādāt grupās. Var pastāstīt literāro darbu sižetu un salīdzināt to ar saviem darbiem.

Daniils – ļoti patīk sacerēt savus literāros sižetus, patīk izpildīt sarežģītus uzdevumus, cenšas patstāvīgi atrast atbildes uz sarežģītiem jautājumiem; lasa daudz papildu literatūras, vienmēr cenšas atrast atbildi uz radušos jautājumu.

Maksims – stundās ir vāji izteikta izzinoša aktivitāte, neizrāda interesi par apgūstamo materiālu, necenšas patstāvīgi atrast nepieciešamo mācību informāciju, neprot izmantot literāros sižetus uzdevumu izpildīšanai.

Valerija – ir ļoti komunikabla un atvērta, bet tas bieži traucē stundas darbam, jo meitene itin bieži stundu laikā sarunājas ar draugiem. Izziņas motīvi ir izveidojušies mazākā mērā un izglītības process maz piesaista. Nepatīk izmantot literāros darbus stundās, neatpazīst piedāvātos literāros sižetus.

Keita – stundās bieži izrāda iniciatīvu, patstāvību, interesi un vēlmi risināt izzinošus uzdevumus. Grūtību gadījumā nenovēršas, izrāda neatlaidību un uzstājīgumu rezultāta sasniegšanai, kas sniedz gandarījuma izjūtu, prieku un lepnumu par paveikto. Pastāvīgi izmanto savu pieredzi radošajās aktivitātēs, izdomā savus sižetus, pasakas, stāstus, papildinot darbus ar ilustrācijām.

Roberts – ļoti patīk stāsts – apraksts. Skolēns secīgi, loģiski apraksta objektu vai apkārtējās pasaules parādības, atklājot to būtiskās iezīmes un īpašības, izceļ būtiskākās objekta iezīmes. Izklāsts vienmēr ir loģisks, zēns parāda savu attieksmi pret aprakstīto. Skolēns vienmēr cenšas atkāpties no mācību grāmatas teksta, neatkārtot to burtiski, bet gan izteikt domu ar saviem

vārdiem, piedāvāt savus piemērus no dzīves pieredzes. Īpaši var atzīmēt papildu literatūras un ilustratīvo materiālu, kā arī patstāvīgi sagatavotu zīmējumu un shēmu izmantošanu.

Lai novērtētu bērnu radošumu pētījuma sākumā, tika izvirzīti noteikti kritēriji, kas nosaka aktivitāti, vai skolēns:

- Izrāda aktīvu ierosmi un iniciatīvu radošām darbām
- Aktīvi un radoši izmanto savu pieredzi
- Literāro darbu attēlo radošās aktivitātes
- Rada savus stāstus, daiļdarbus

Skolēnu radošumu pētījuma sākumā atspoguļo 2. tabula.

2. tabula. Bērnu radošuma novērtējums pētījuma sākumā

Bērna vārds	Kritēriji				
	<i>Izrāda aktīvu ierosmi un iniciatīvu radošām darbām</i>	<i>Aktīvi un radoši izmanto savu pieredzi</i>	<i>Literāro darbu attēlo radošās aktivitātes</i>	<i>Rada savus stāstus, daiļdarbus</i>	<i>Punktu skaits kopā individuāli-max. 12 p.</i>
Deniss	1	1	1	1	4
Aleksa	1	1	1	1	4
Beatrise	2	1	1	2	6
Ursula	2	2	2	2	8
Kevins	3	3	2	3	11
Leonora	3	3	3	3	12
Aleksa M.	1	2	3	2	8
Rebeka	3	3	3	3	12
Sofija	2	3	3	3	11
Roderiks	3	3	3	3	12
Daniils	2	3	2	3	10
Maksims	1	1	1	1	4
Valerija	1	1	1	1	4
Keita	3	3	3	3	12
Roberts	3	3	3	3	12

Augsts līmenis: 12 – 10 balles

Vidējs līmenis: 9 –8 balles

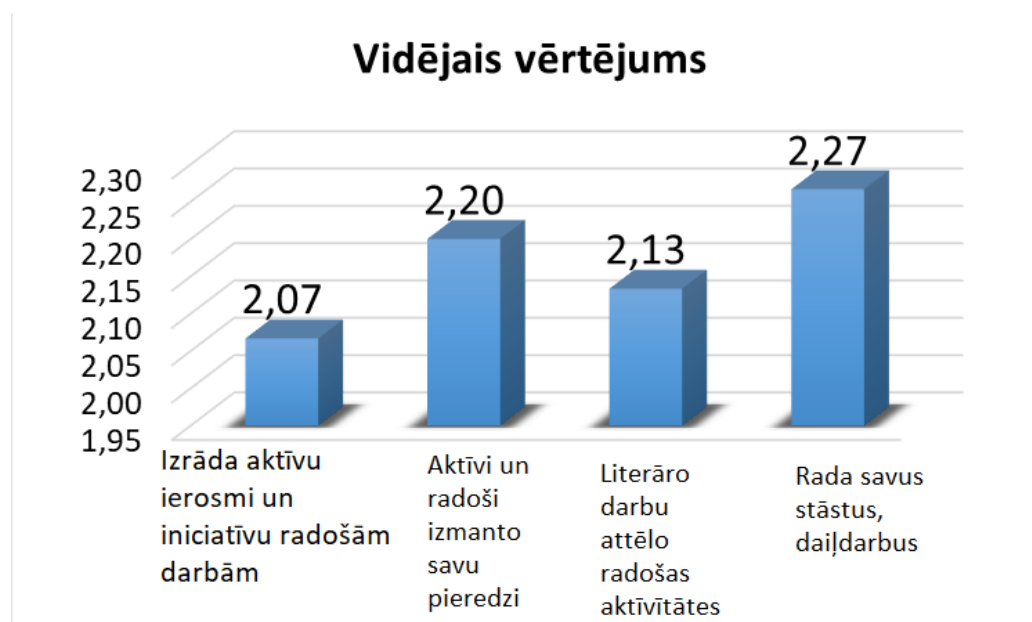
Zems līmenis: 7 –4 balles

2. tabulā var redzēt, ka 8 skolēniem (Kevins, Leonora, Rebeka, Sofija, Roderiks, Daniils, Keita, Roberts) ir augsts radošuma līmenis (12 – 10 balles), kas nozīmē, ka viņi paši izrāda iniciatīvu radošām aktivitātēm, ir neatkarīgi, prot saskaņot alternatīvus problēmas risinājumu veidus un izvēlēties veiksmīgāko no tiem. Šie skolēni patstāvīgi un ar prieku izmanto savu iepriekšējo pieredzi, kas saistīta ar literārajiem sižetiem, kā arī lieliski orientējas piedāvātajos literārajos darbos; skolēnu uztverē ir vērojama aktivitāte, dzīvīgums un emocionalitāte. Viņi labprāt īsteno radošās idejas zīmējumos, aplikācijās un rokdarbos, kā arī bieži izdomā savu literāro sižetu, kura tēli ir neparasti, reizēm – oriģināli. Šiem skolēniem raksturīgs, ka darbs vienmēr tiek veikts rūpīgi un nesasteidzot, iedziļinoties niansēs un pārdomājot detaļas. Viņi ir aktīvi ideju ierosinātāji, nebaidās atklāt iztēles ainas, iesaka savus ierosinājumus citām radošām aktivitātēm.

2 skolēniem (Ursula un Aleksa M.) radošuma novērtējumā ir vidējs līmenis (9 – 8 balles). Šie skolēni arī ar prieku piedalās radošajās aktivitātēs, cenšas meklēt variantus rezultāta sasniegšanai, taču ne vienmēr spēj rast veiksmīgāko. Viņu interese par radošu darbību nav pastāvīga. Dažreiz izmanto savu pieredzi, kas saistīta ar literārajiem sižetiem, kā arī zina dažus no piedāvātajiem literārajiem darbiem. Piedalās radošajās aktivitātēs, tikai pedagoga mudināti; veic radošās darbības, kas ir zīmējumi, aplikācijas un rokdarbi. Dažreiz var izdomāt savu literāro sižetu – stāstu, pasaku, dzejoļus. Šiem skolēniem raksturīgs, ka var pazust interese darboties, pacietība rūpīgi izstrādāt detaļas. Neticība saviem spēkiem. Labprātāk iesaistās citu radošajās aktivitātēs, nevis piedāvā savus ierosinājumus.

Savukārt 5 skolēniem (Deniss, Aleksa, Beatrise, Maksims, Valerija) radošuma novērtējumā ir zems līmenis (7 – 4 balles), kas nozīmē, ka viņiem ir grūtības rast dažādus rezultāta sasniegšanas variantus un izdomāt oriģinālas idejas. Šiem skolēniem nav intereses par radošām aktivitātēm, viņi neizrāda iniciatīvu, neprot izmantot savu pieredzi, kas saistīta ar literārajiem sižetiem, kā arī viņiem nav intereses par literārajiem darbiem. Šiem skolēniem ir zems novērtējums arī tāpēc, ka viņiem nav vērojamas emocijas literāro darbu uztverē, kā rezultātā viņi reti izpaužas radošās darbībās – zīmējumos, aplikācijās un rokdarbos. Viņi arī nespēj patstāvīgi izdomāt savu literāro sižetu – stāstu, pasaku, dzejoļus. Šiem skolēniem raksturīga nepārliciecinātība, bailīgums, izvairīgums. Ar savu atturīgo attieksmi izrāda neieinteresētību, aiz kā patiesībā maskējas bailes kļūdīties. Pedagogam pastiprināti jādomā, kā motivēt šos skolēnus darbam, iedrošinot, paslavējot, atbalstot. Pastiprināti jāstrādā ar viņu attieksmes maiņu.

Konstatējošā pētījuma laikā tika atklāts, ka vislielākās grūtības solēniem sagādā 1. un 3. kritērija izpilde (1. kr. – *izrāda aktīvu ierosmi un iniciatīvu radošām darbām*; 3. kr.– *Literāro darbu attēlo radošās aktīvītātes*), kur vidējais rezultāts klasē ir viszemākais – 2,07 (no 3 punktiem) 1. kritērija izpildē un 2,13 punkti 3. kritērija izpildē, savukārt vislabāk skolēniem veicās 2. un 4. kritērija izpildē (2.kr.–*Aktīvi un radoši izmanto savu pieredzi*; 4.kr.–*Rada savus stāstus, daiļdarbus*), kur vidējais rezultāts klasē ir visaugstākais – 2,20 (no 3 punktiem) 2. kritērija izpildē un 2,27 punkti 4. kritērija izpildē. Vērtēšanas kritēriju vidējie rezultāti parādīti 1. attēlā.

2. attēls. Vērtēšanas kritēriju vidējie rezultāti pētījuma sākumā

Konstatējošā pētījuma rezultāti parādīja, ka pedagoģiskajā procesā jāpievērš vislielākā uzmanība tam, lai skolēni atvērtos, kļūtu drošāki, nebaidītos kļūdīties un saprastu, ka radošs process ir aizraujoša darbošanās, kas sagādā prieku. Skolēniem vislielākās grūtības sagādāja iniciatīvas izrādīšana un literāro darbu atspoguļošana radošās darbībās, jo viņiem šķita, ka veids, kā viņi atklāj savas domas, darbojas un ir procesā, var būt kļūdaini. Skolēniem ir nepieciešams ne tikai iedrošinājums, pamudinājums un labvēlīga attieksme, bet arī individuāla pieeja, apziņa, ka skolotāja redz un novērtē katra unikalitāti un spējas, ka skolotājai interesē katra skolēna skatījums. Labāk skolēniem veicās ar savas iepriekšējās pieredzes izmantošanu un savu tekstu radīšanu, jo tās ir labi zināmas darbības, par ko ir lielāka pieredze un drošības sajūta. Taču arī šīs prasmes ir attīstāmas plašāk.

2.3. Praktiskais darbs ar bērniem

Veidojoša pētījuma mērķis ir, izmantojot dažādus uzdevumus par literārajiem darbiem, veikt novērojumus, pārrunas, praktisko darbu ar bērniem, iegūto rezultātu analīzi, lai sekmētu jaunākā skolas vecuma bērnu radošumu.

Tika izstrādāti dažādi radošie uzdevumi par literārajiem darbiem, lai sekmētu bērnu radošumu. Tika izvēlēti astoņi literārie darbi – četru dažādu dzejnieku dzeja (M. Cielēna, J. Baltvilks, J. Kronbergs, P. Brūveris), trīs dažādi prozas autoru darbi (K. Skalbe, I. Ziedonis, A. Sakse) un viens dramaturģijas darbs (A. Brigadere). 3. tabulā pārskata veidā apkopoti uzdevumi.

3. tabula. Uzdevumi radošuma sekmēšanai

Nr.	Uzdevuma nosaukums	Uzdevuma mērķis	Uzdevuma apraksts
1.	M. Cielēnas dzejas ilustrācija <i>Bikibukā</i> vai citā veidā.	Veicināt skolēnu interesi par dzeju un attīstīt radošo domāšanu.	Runājot par M. Cielēnas dzeju, skolēni tiek aicināti izvēlēties vienu mīļāko dzejoli un radoši ilustrēt to <i>Bikibukā</i> vai citā veidā. Darbs paredzēts kā mājas darbs.
2.	Grafiskā dzejoļa radīšana	Veicināt skolēnu interesi par dzeju un sekmēt radošo iztēli.	Lasot J. Baltvilka dzejoļu izlasi “Izmazgātās debesis”, aicināt skolēnus pašus radīt savu grafisko dzejoli.
3.	Uzzīmē savu mīļāko mākonī!	Veicināt skolēnu interesi par dzeju un dabas procesiem, kā arī rosināt radoši izpausties zīmēšanā.	Lasot J. Kronberga dzejoļu krājumu “Mākoņu grāmata”, pārrunāt, cik dažādi ir mākoņi. Saistīt dzejā izlasīto ar dabaszinībās gūtajām zināšanām par mākoņiem. Rosināt skolēnus uzzīmēt savu mīļāko mākonī.
4.	Aplicē dzejas tēlu un pastāsti par to!	Veicināt skolēnu interesi par dzeju, rosināt radoši izpausties aplicēšanā, kā arī attīstīt	Lasot P. Brūvera dzejoļu krājumu “Brīnumdzejoli”, pārrunāt ar skolēniem tur ietvertos ģeogrāfijas, mūsdienu problēmu un citus jautājumus, rosināt izvēlēties vienu mīļāko dzejas tēlu, aplicēt uz lapas un pastāstīt par to: no kura dzejoļa ir tēls, kas

		stāstītprasmi.	tas ir, kāpēc izvēlējās, ar ko šis tēls ir interesants, neparasts?
5.	Izdomā pasakai turpinājumu!	Attīstīt klausīšanās prasmi un uztveri, rosināt radošo domāšanu, veicināt stāstītprasmi.	Skolēniem tiek lasīta priekšā K. Skalbes pasaka “Kaķīša dzirnavas”, to pārtraucot negaidītā brīdī. Skolēni tiek aicināti pasaku loģiski turpināt.
6.	Krāsainā pasaka kolāžā.	Attīstīt skolēnu stāstītprasmi, sekmēt radošo domāšanu, kā arī rosināt radoši izpausties kolāžas veidošanā.	Pēc I. Ziedoņa “Krāsaino pasaku” iepazīšanas skolēni tiek aicināti izvēlēties vienu mīļāko pasaku un izveidot kolāžu, kurā ir apkopotī citāti no pasakas un attēli izvēlētajā krāsā. Pēc tam skolēni tiek aicināti pastāstīt par savu kolāžu: kāpēc izvēlējās veidot kolāžu par šo pasaku un krāsu, kas bija grūti un kas – viegli kolāžas veidošanas procesā, pastāstīt par izvēlētajiem attēliem.
6.	Uzraksti pasakai sākumu un beigas!	Veidot izpratni par pasakas uzbūves pamatprincipiem, ka tā sastāv no trīs daļām (ievads, galvenā daļa, nobeigums). Attīstīt skolēnu loģisko domāšanu un radošo iztēli.	Pēc tam, kad iepazītas A. Sakses pasakas par ziediem, skolēniem kā mājas darbs tiek iedots pasakas “Jasmīns” fragments. Skolēni tiek aicināti uzrakstīt, kas notika pirms tam un pēc tam.
8.	Es rādu teātri!	Trenēt skolēnu atmiņu, paplašināt vārdu krājumu, attīstīt izteiksmīgu runu, sekmēt radošo pašizpaušmi.	Pēc A. Brigaderes lugas “Sprīdītis” izlasīšanas skolēni aicināti izvēlēties monologu vai dialogu lugā un izspēlēt to. Atvēlētais laiks: apmēram 5 min. Darbs paredzēts kā mājas darbs.

Mācību stundu laikā, kas bija paredzētas šo radošo uzdevumu veikšanai, skolēni labprāt iesaistījās, līdzdarbojās, izrādot ieinteresētību un aizrautību uzdevumu veikšanā. Varēja novērot skolēnu radošuma līmeņa uzlabošanos, jo skolēni centās uzdevumus veikt labi. Arī mājas darbi kopumā tika veikti atbildīgi un kvalitatīvi.

Skolēnu veikums tika vērtēts pozitīvi un atbalstoši, veicinot vēlmi radoši izpausties. Tika domāts par to, lai tiktu ievērots un paslavēts katra skolēna veikums, atrodot tur īpašo. Skolēni arī tika aicināti vērtēt vienu otru veikumu, pasakot, kas patika citu darbos.

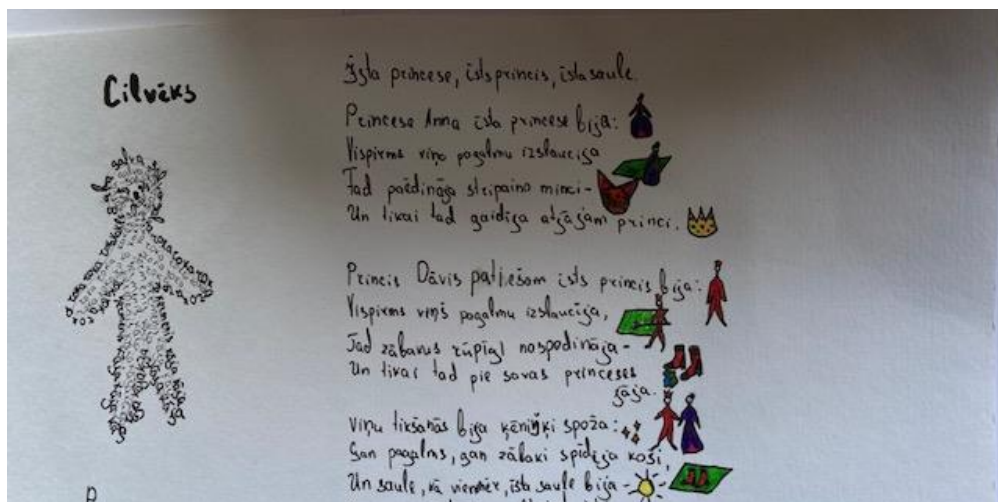
1. uzdevums – M. Cielēnas dzejas ilustrācija *Bikibukā* vai citā veidā – veicināja skolēnu aizrautīgu darbošanos, jo šādu uzdevumu viņi vēl nekad nebija veikuši, un tas viņiem šķita ļoti interesants.

Bikibuks ir skolēna radīta grāmatiņa, kurā ilustrēts viens dzejolis: katrā grāmatiņas lapā ierakstīta viena dzejoļa rinda un tā attēlota zīmējumā. Skolēni izvēlējās arī citus radošus veidus, kā ilustrēt dzejoli.

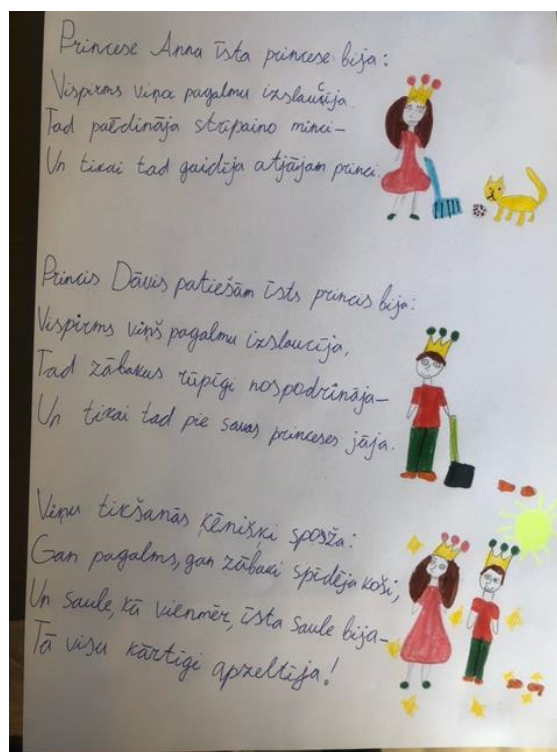
Tika veidota integrētā mācību stunda, apvienojot latviešu valodu un vizuālo mākslu, kas deva iespēju saņemt labu vērtējumu abos mācību priekšmetos un dzirdēt abu skolotāju pozitīvo novērtējumu. Tā kā mācību process tika organizēts attālināti, skolēni tika lūgti iesūtīt izveidoto darbu attēlus vai iespēju robežās tos nogādāt skolā, ko daudzi arī izdarīja.

Šī uzdevuma mērķis bija veicināt skolēnu interesi par dzeju un attīstīt radošo domāšanu. Lai atrastu sev vēlamu dzejoli, skolēni izlasīja vairākus dzejoļus, domājot, kā to vizualizēs. Skolēni tika rosināti vizuāli iztēloties katru izlasīto dzejas rindu un domāt par dzeju citādāk, nekā pierasts līdz šim.

Piemēram, Deniss un Aleksa, kuru veidotās dzejas ilustrācijas aplūkojamas 3. un 4. attēlā, izrādīja salīdzinoši lielāku iniciatīvu radošajai aktivitātei, uzdodot jautājumus, lai konkretizētu uzdevuma izpildes iespējamus variantus.

3. attēls. Denisa veidotā dzejas ilustrācija

4. attēls. Aleksas veidotā dzejas ilustrācija

Šie skolēni izvēlējās dzejoli uzrakstīt un ilustrēt uz vienas A4 formāta lapas. Viņi radoši izmantoja savu iepriekšējo pieredzi, apvienojot latviešu valodas stundā mācīto par dzejas ilustrācijas veidiem ar vizuālajā mākslā mācīto par to, kā zīmēt proporcionālus zīmējumus. Rezultātā viņi literāro darbu atspoguļoja radošā darbībā, radīja savu stāstu caur ilustrāciju. Arī pārējie skolēni šī uzdevuma veikšanā uzrādīja augstu radošo aktivitāti visu kritēriju izpildē.

2. uzdevumā – grafiskā dzejoļa radīšana – skolēni tika aicināti radīt savu grafisko dzejoli. Iepazīstot J. Baltvilka dzejoļu izlasi “Izmazgātās debesis”, kurā ietverti dzejoļi no vairākām viņa grāmatām, skolēniem atklājās dzejas radīšanas daudzveidīgās iespējas. Skolēni atzina, ka līdz šim nebija iedomājušies, cik dažādos veidos var uzrakstīt dzejoli. Skolēniem sevišķi patika dzejolis “Ja tu gribi” (sk. 1. pielikumu), kurā ir interesantas, rosinošas atskaņas, kas palīdz atcerēties dažādus jaunus vārdus. Tajā minētas vairākas Latvijas pilsētas un apdzīvotas vietas. Šis dzejolis integrētā veidā tika izmantots arī dabaszinību stundā, iepazīstot Latvijas karti un trenējot atmiņu.

Skolēniem sevišķi interesanti šķita arī J. Baltvilka grafiskie dzejoļi, piemēram, dzejolis “Bezdelīga” (sk. 2. pielikuma 1. attēlu), kas grafiski veidots līdzīgi putnam, vai dzejolis “Siena kaudze” (sk. 2. pielikuma 2. attēlu). Skolēni ar prieku piekrita izdomāt ko līdzīgu. Šī uzdevuma mērķis bija veicināt skolēnu interesi par dzeju un sekmēt radošo iztēli.

dzejoļi grafiskā veidā. Visi skolēni šī uzdevuma veikšanā uzrādīja augstu radošo aktivitāti visu kritēriju izpildē.

3. uzdevums – uzzīmē savu mīļāko mākonī – bija integrētais uzdevums latviešu valodas, dabaszinību un zīmēšanas stundā. Tika pārrunāti dzejoļi no J. Kronberga dzejoļu krājumu “Mākoņu grāmata”, veidojot diskusiju ar skolēniem, cik dažādi ir mākoņi. Pēc tam jaunā informācija tika saistīta ar dabaszinībās gūtajām zināšanām par mākoņiem. Skolēni uzzīmēja savu mīļāko mākonī.

J. Kronberga dzeja ir filozofiska, analītiska un informatīvi bagāta. Visi dzejoļi grāmatā ir par mākoņiem, tos lasot, rodas asociācijas ar cilvēku dzīvi. Skolēniem sevišķi patika enciklopēdiskā informācija par mākoņu zinātnisko klasifikāciju. Piemēram, dzejolis “Enciklopēdijās” tika izmantots, pārrunājot ar skolēniem, cik dažādi ir mākoņi. Skolēni tika aicināti, dodoties ārā, vērot mākoņus debesīs un nākamajā tikšanās reizē dabaszinību stundā pastāstīt par novērojumiem.

Skolēni tika rosināti saskatīt dažādos mākoņu veidus, izskatu, un viņiem patika zīmēšanas uzdevums, kur jāuzzīmē dažādi mākoņi. Uzdevuma mērķis bija veicināt skolēnu interesi par dzeju un dabas procesiem, kā arī rosināt radoši izpausties zīmēšanā.

Aplūkojot skolēnu zīmētos mākoņus, var redzēt, cik dažādi tie ir (sk. 8. – 10. attēlu).

8. attēls. Leonoras zīmētais mākonis

9. attēls. Aleksas M. zīmētais mākonis

10. attēls. Rebekas zīmētais mākonis

Var redzēt, cik dažādi un neparasti ir Leonoras, Aleksas M. un Rebekas zīmētie mākoņi. Viņas, tāpat kā pārējie skolēni, izrādīja augstu iniciatīvu radošajai aktivitātei, vēloties saistīt dabaszinībās iegūtās zināšanas ar J. Kronberga dzejoļu krājumā “Mākoņu grāmata” izlasīto. Skolēni radoši izmantoja savu iepriekšējo pieredzi. Radošā aktivitāte bija augsta.

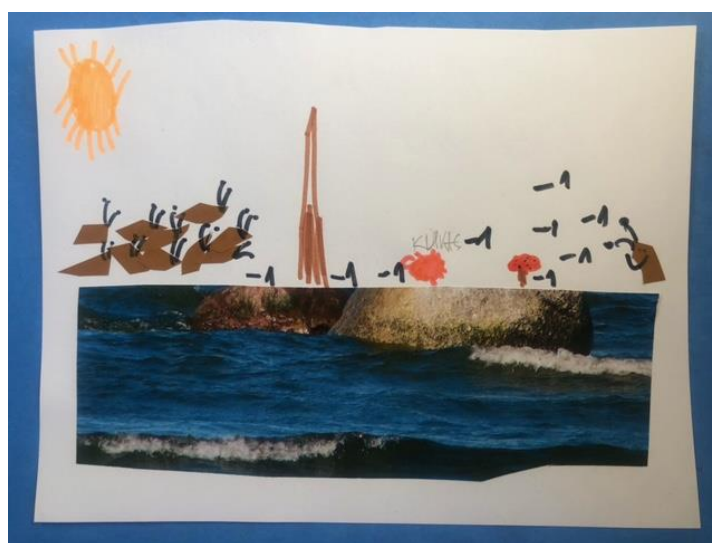
4. uzdevums – aplicē dzejas tēlu un pastāsti par to – tika veltīts P. Brūvera dzejoļu krājumam “Brīnumdzejoļi”. P. Brūvera dzejoļi ir diezgan ironiski, varētu teikt, ka vairākos ir melnais / baisais humors. Skolēni atzina, ka viņiem bija interesanti tas, ka dzejnieks ironizē arī par nāvi, piemēram, “Šausmu dzejoļi” par slīķi vai dzejoļi “Desmit kukainīši”, kur beigās dzīvs paliek tikai viens kukainītis. Tika secināts, ka šādiem dzejoļiem ir vieta bērnu literatūrā, jo *nāve* ir temats, par kuru jāmāk runāt ar bērnu, un nav pareizi no tā izvairīties.

Skolēni aktīvi diskutēja arī par dzejoļi “Dziesma datoru mīlētājiem”, kur dzejnieks stāsta par interneta iespējām un draudiem, kas mūsdienās ir ļoti aktuāls temats, domājot par drošību virtuālajā vidē.

Lasot P. Brūvera dzejoļus, tika pārrunāti tur ietvertie ģeogrāfijas, mūsdienu problēmu un citi jautājumi. Skolēniem patika komiskie, asprātīgie dzejoļi, kas ļāva pasmieties un domāt, kāpēc autors savā dzejā izmantojis šādus tēlus, piemēram, dzejolis “Siļķe kažokā”. Pēc tā izlasīšanas tika pārrunātas šī vārdu salikuma dažādās nozīmes (tēlainā nozīme, ēdiens), pārrunāts dzejnieka tēlotais siļķes ceļojumu no Ziemeļu jūras uz Dienvidu jūru. Dzejolis ir ļoti daudzslāņains, jo deva arī iespēju runāt par ģeogrāfijas jautājumiem un reti sastopamu vārdu nozīmi (praķis, falšs).

Skolēni aktīvi izvēlējās vienu mīļāko dzejas tēlu, aplicēja uz lapas un pastāstīja par to: no kura dzejoļa ir tēls, kas tas ir, kāpēc izvēlējās, ar ko šis tēls ir interesants, neparasts?

Šī uzdevuma mērķis bija veicināt skolēnu interesi par dzeju un rosināt radoši izpausties aplicēšanā, kā arī attīstīt stāstītprasmi (sk. 11. un 12. attēlu).

11. attēls. Sofijas aplicētais dzejas tēls

12. attēls. Roderika aplicētais dzejas tēls

Aplūkojot Sofijas un Roderika aplicētos dzejas tēlus, var redzēt, ka Sofija izmantoja aplicēšanā ne tikai aplikācijas papīru, bet arī izgriezumu no žurnāla. Meitene izrādīja augstu iniciatīvu radošajai aktivitātei, viņa vēlējās izpaust savā iztēlē radīto tēlu konkrētā veidā. Savukārt Roderiks izvēlējās radīt dzejas tēlu no dažām detaļām, kur katrai tika piešķirta noteikta nozīme. Skolēni radoši izmantoja savu iepriekšējo pieredzi, savā stāstījumā integrējot zināšanas no citiem mācību priekšmetiem, literāro darbu atspoguļoja radošā darbībā, aplikācijas veidā radot savu stāstu par to. Visi skolēni šī uzdevuma veikšanā uzrādīja augstu radošo aktivitāti visu kritēriju izpildē.

5. uzdevumā – izdomā pasakai turpinājumu – skolēniem tika lasīta priekšā K. Skalbes pasaka “Kaķīša dzirnavas”, to pārtraucot brīdī, kad Kaķītis zaudējis savas dzirnavas un dodas pie meitām. Skolēni tika aicināti pasaku loģiski turpināt. Tika izteikti dažādi sižeta turpinājuma varianti. Tika arī kopīgi radīta virtuālā domu karte ar dažādajām idejām. Bija skolēni, kas zināja šo pasaku, bet nevarēja precīzi atcerēties sižetu.

5. uzdevuma mērķis bija attīstīt skolēnu klausīšanās prasmi un uztveri, kā arī rosināt radošo domāšanu, veicināt stāstītprasmi. Skolēni redzēja, cik dažādas var būt idejas.

Šī uzdevuma veikšanā visi skolēni izrādīja iniciatīvu radošai aktivitātei, vēloties pastāstīt savu versiju vai papildināt ar ideju cita skolēna versiju par pasaku. Viņi radoši izmantoja savu iepriekšējo pieredzi, savā stāstījumā parādot zināšanas, ka pasakai ir beigas – atrisinājums. Rezultātā skolēni literāro darbu atspoguļoja radošā darbībā, radīja pasakas turpinājumu – savu stāstu. Uzdevuma veikšanā tika uzrādīta augsta radošā aktivitāte visu kritēriju izpildē.

6. uzdevums – krāsainā pasaka kolāžā – bija veltīts I. Ziedoņa darbam “Krāsainās pasakas”. Skolēni tika rosināti izvēlēties vienu mīļāko pasaku un izveidot kolāžu, kurā ir apkopoti citāti no pasakas un attēli izvēlētajā krāsā. Pēc tam skolēni pastāstīja par savu kolāžu: kāpēc izvēlējās veidot kolāžu par šo pasaku un krāsu, kas bija grūti un kas – viegli kolāžas veidošanas procesā, pastāstīt par izvēlētajiem attēliem.

Skolēniem ļoti patika šis uzdevums, jo, veidojot kolāžu, viņi tajā apkopēja lietas, kas pašiem interesē un aizrauj. Skolēniem arī bija viegli pastāstīt par savu kolāžu, un viņiem bija interesanti dzirdēt citam cita stāstu, uzdot jautājumus, uzzināt vairāk citam par citu.

Šī uzdevuma mērķis bija attīstīt skolēnu stāstītprasmi, sekmēt radošo domāšanu, kā arī rosināt radoši izpausties kolāžas veidošanā.

Uzdevuma veikšanā skolēni izrādīja iniciatīvu radošai aktivitātei, vēloties plaši un interesanti attēlot savu izvēlēto pasaku. Tika radoši izmantota iepriekšējā pieredze, integrējot zināšanas no vairākiem mācību priekšmetiem – vizuālās mākslas, darba materiālā, latviešu

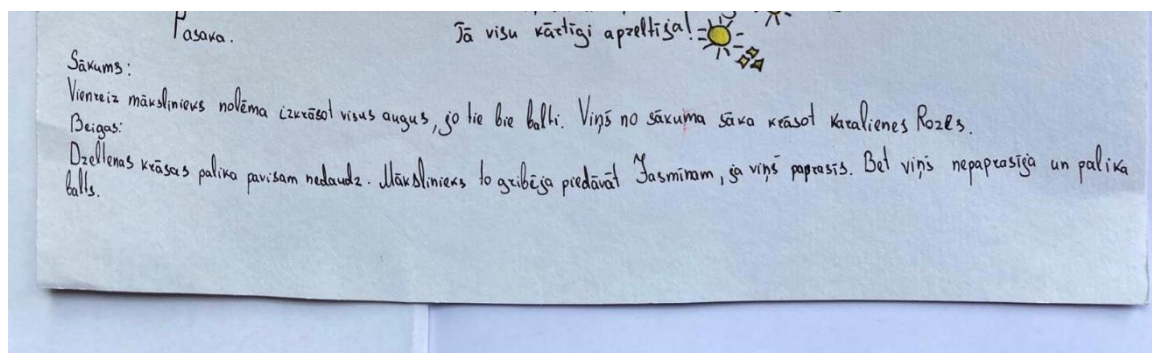
valodas. Literārais darbs tika atspoguļots radošā darbībā, radot savu variāciju par to. Visi skolēni šī uzdevuma veikšanā uzrādīja augstu radošo aktivitāti visu kritēriju izpildē.

7. uzdevums – uzraksti pasakai sākumu un beigas – tika dots pēc tam, kad tika iepazītas A. Sakses pasakas par ziediem. Skolēniem kā mājas darbs tika iedots pasakas “Jasmīns” fragments (sk. 3. pielikumu). Skolēni tika aicināti uzrakstīt, kas notika pirms tam un pēc tam.

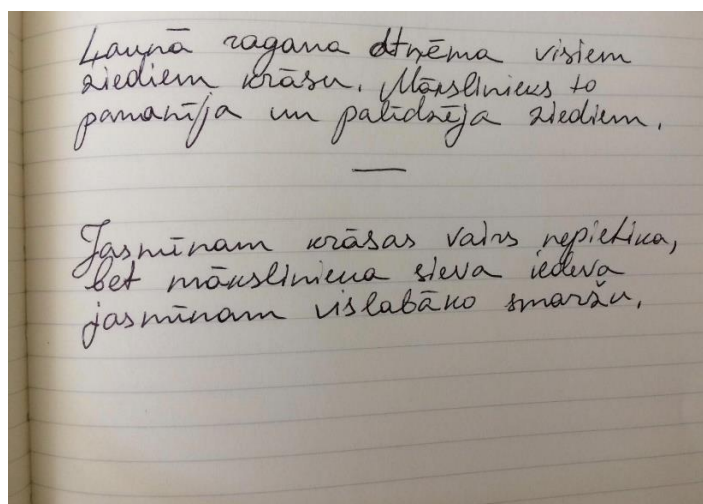
Tā kā skolēni jau bija iepazīnuši vairākas A. Sakses pasakas par ziediem, viņi zināja, ka katras pasakas centrālais tēls ir kāds zieds, augs. Pasakai par jasmīnu skolēni izdomāja dažādus sākuma un beigu variantus, kas atkal parādīja, cik dažādas un interesantas var būt idejas.

7. uzdevuma mērķis bija veidot skolēnu izpratni par pasakas uzbūves pamatprincipiem, ka tā sastāv no trīs daļām (ievada, galvenās daļas, nobeiguma), kā arī attīstīt skolēnu loģisko domāšanu un radošo iztēli.

Uzdevuma veikšanā skolēni izrādīja iniciatīvu radošajai aktivitātei, radot savu variāciju par pasakas ievadu un beigām. Kā piemēru var aplūkot Denisa un Maksima radītos tekstus (sk. 13. – 14. attēlu).

13. attēls. Pasakas sākums un beigas. Autors – Deniss

14. attēls. Pasakas sākums un beigas. Autors – Maksims

Visi skolēni radoši izmantoja savu iepriekšējo pieredzi, radot pasakas ievadu un beigas. Tika parādītas zināšanas par to, kas ir pasakas ievads un beigas: ievads iepazīstina ar varoņiem un situāciju, bet beigās ir dots atrisinājums. Literārais darbs tika atspoguļots radošā darbībā, radot savu variāciju par pasakas sižetu. Visi skolēni uzdevuma veikšanā uzrādīja augstu radošo aktivitāti kritēriju izpildē.

8. uzdevums – “Es rādu teātri” – tika veltīts A. Brigaderes lugai “Sprīdītis”. Pēc tās izlasīšanas skolēni tika aicināti izvēlēties monologu vai dialogu lugā un izspēlēt to. Atvēlētais laiks: apmēram 5 min. Darbs tika paredzēts kā mājas darbs.

Skolēni radoši iejutās dažādos dialogos, piemērojot arī atbilstošu apģērbu un aksesuārus. Monologi un dialogi tika izspēlēti attālinātā veidā, kas bija interesanta pieredze. Kopumā skolēniem patika šis uzdevums. Uzdevuma mērķis bija trenēt skolēnu atmiņu, paplašināt vārdu krājumu, attīstīt izteiksmīgu runu un sekmēt radošo pašizpausmi.

Visi skolēni izrādīja iniciatīvu radošai aktivitātei, izvēloties monologu vai dialogu, kas vislabāk patika. Tika radoši izmantota iepriekšējā pieredze, iejūtoties dažādos lugas varoņos un patiesi tos attēlojot. Literārais darbs tika atspoguļots radošā darbībā. Skolēni radīja savu lugu, trenējoties aktiermākslā. Visi skolēni uzdevuma veikšanā uzrādīja augstu radošo aktivitāti kritēriju izpildē.

Sekmējot jaunākā skolas vecuma bērnu radošumu, mācību darbs jāorganizē, izmantojot dažādus radošos uzdevumus par literārajiem darbiem. Mērķtiecīgi plānots un organizēts mācību darbs sekmē bērnu radošumu, radot interesi un atklājumu prieku.

Visi skolēni labprāt iesaistījās uzdevumu veikšanā, jo tie atbilda viņu spējām un interesēm. Skolēni ar prieku veica katru skolotājas piedāvāto uzdevumu, jo viņus aizrāva to dažādība, un process kopumā bija kā piedzīvojums. Pozitīva vide rosina bērnus gan radoši, gan aktīvi darboties. Skolēni visu uzdevuma veikšanā uzrādīja augstu radošo aktivitāti kritēriju izpildē.

2.4. Skolēnu radošuma raksturojums pētījuma beigās

Pēdējais pētījuma posms bija kontroles pētījums.

Kontroles pētījuma mērķis bija salīdzināt skolēnu radošuma līmeni pirms un pēc veidojošā pētījuma un izpētīt dažādu radošo uzdevumu izmantošanas efektivitāti, lai uzlabotu jaunākā skolas vecuma bērnu radošumu.

Veicot skolēnu radošuma līmeņa kontroles pētījuma diagnostiku, tika dots radošais uzdevums – eseja “Glābsim ūdeni!” (sk. 4. pielikumu). Pirms tam skolēniem jāizlasa Evijas Gulbes pasaka “Plasmasas lietus” (Gulbe, 2019). Uzdevums bija uzzīmēt izdomātu ūdens būtņi, kura ūdens piesārņošanas rezultātā no tūras ir pārvērtusies par netīru. Pēc tam, izmantojot dabaszinātņu terminoloģiju un pasakā gūto informāciju, uzrakstīt stāstiņu, kurā atspoguļota skolēna attieksme pret ūdens piesārņošanu, argumentēt, kāpēc jā rūpējas, lai nepiesārņotu ūdeni, kā arī ieteikt risinājumus, ko darīt, ja tā ir noticis. Skolēniem arī jāuzraksta ūdens būtņes palīgā saucieni cilvēkiem.

Pirms darba veikšanas skolēni uzzināja, ka 22. martā visā pasaulē tiek atzīmēta Pasaules Ūdens diena. Šajā dienā ikviens tiek aicināts pievērst uzmanību ūdens resursu nozīmei un ilgtspējīgai apsaimniekošanai, mudinot sabiedrību domāt ne vien par savas, bet arī nākamo paaudžu veselību un izdzīvošanas spējām. Šī gada moto: “Ūdens vērtība”.

Novērojumu dati par skolēnu radošuma attīstības līmeni, veicot šo uzdevumu, ir doti 4. tabulā.

4. tabula. Skolēnu radošuma līmenis pētījuma beigās

Nr.	Skolēna vārds	Skolēna radošuma attīstības līmenis pētījuma beigās
1.	Deniss	Sācis izrādīt iniciatīvu radošai aktivitātei. Izrāda prieku par sava darba novērtējumu. Uzlabojusies centība radošā uzdevuma veikšanā. Literāro darbu atspoguļo radošās darbībās. Spēj arī daļēji radoši izmantot savu iepriekšējo pieredzi. Ir uzlabojusies prasme pašam radīt savu stāstu.
2.	Aleksa	Ir uzlabojusies patstāvīgā darba organizācijas spēja, kā arī spēja noturēt uzmanību radošajam uzdevumam. Sākusi izrādīt iniciatīvu radošai aktivitātei un vairāk censties, lai sasniegtu labu rezultātu. Ir uzlabojusies prasme pašai radīt savu stāstu, radoši saistot to ar savu iepriekšējo pieredzi.
3.	Beatrise	Izrāda augstu aktivitāti radošā uzdevuma veikšanā, interese kļuvusi noturīgāka. Izrāda prieku par sava darba novērtējumu, atzinību. Ir uzlabojusies spēja radoši izmantot savu iepriekšējo pieredzi. Rada pati savu oriģinālu, detalizētu stāstu, kā arī radoši atspoguļo literāro darbu.
4.	Ursula	Radošā uzdevuma izpildē vērojami panākumi un augšupeja. Iniciatīva radošai aktivitātei nav augsta, bet ir vērojami uzlabojumi. Radošais uzdevums veikts centīgi, pārdomāti un detalizēti. Ar izdomu rada savu stāstu, radoši izmanto savu iepriekšējo pieredzi. Ir uzlabojusies pašregulācijas prasmes.
5.	Kevins	Ir uzlabojusies prasme literāro darbu atspoguļot radošā darbībā. Turpina radīt atšķirīgus, oriģinālus darbus. Augstas pašregulācijas prasmes, ļoti patstāvīgs, atbildīgi veic uzdevumu. Turpina pastāvīgi meklēt iespējas

		izpaust savu radošo enerģiju, gūst gandarījumu no paša procesa.
6.	Leonora	Gūst patiesu gandarījumu no radoša uzdevuma. Augsts radošuma līmenis, izrāda iniciatīvu radošai aktivitātei. Meklē savu izteiksmes veidu. Darbības produktivitāte ir augsta. Ievēro pozitīvi vērtējamas detaļas citu darbos, izsaka atzinību, apbrīnu, iedvesmojas un iedvesmo citus radošai aktivitātei.
7.	Aleksa M.	Sākusi izrādīt iniciatīvu radošai aktivitātei, taču vislabprātāk strādā vienatnē. Ar interesi iedziļinās literārā tekstā un rada pati savu stāstu. Ar oriģinālu pieeju literāro darbu atspoguļo radošā darbībā. Grūtāk izmantot savu iepriekšējo pieredzi.
8.	Rebeka	Izrāda patiesu interesi par literāriem darbiem. Rada savu oriģinālu stāstu. Patīk apspriest sava stāsta tapšanu, klausīties citus un iedvesmoties. Ir aktīva un zinātkāra, jauns uzdevums rada lielu interesi. Augstas pašregulācijas prasmes un radošuma līmenis.
9.	Sofija	Ir paaugstinājusies iniciatīva radošai aktivitātei. Turpina izmantot savu iepriekšējo pieredzi un literāro darbu atspoguļot radošā darbībā. Rada oriģinālu, interesantu stāstu, aktuālus tēlus.
10.	Roderiks	Turpina izmantot radošu pieeju uzdevumu izpildei. Ir augstas pašregulācijas prasmes. Rada savu stāstu, radoši izmanto savu pieredzi, saista ar zināšanām par literārajiem darbiem. Izrāda lielu iniciatīvu radošai aktivitātei.
11.	Daniils	Izceļas ar spēju radoši izmantot savu iepriekšējo pieredzi, kas balstīta zināšanās par literāriem darbiem. Ļoti centīgs, uzdevumu veic atbildīgi un pārdomāti. Ļoti labi literāro darbu atspoguļo radošā aktivitātē. Rada pats savu stāstu ar dziļdomīgu saturu.
12.	Maksims	Ir uzlabojusies izzinošā aktivitāte, vērojama interese par uzdevumu. Daļēji radoši izmanto savu iepriekšējo pieredzi. Spēj radīt savu stāstu, kam ir noteiktas nepilnības, bet dara to patstāvīgi un centīgi. Izsaka radošas idejas un sāk izrādīt iniciatīvu radošai aktivitātei.
13.	Valerija	Uzlabojusies centība radošā uzdevuma veikšanā. Spēj daļēji radoši izmantot savu iepriekšējo pieredzi. Paaugstinājusies izzinošā aktivitāte. Uzlabojušās pašregulācijas prasmes. Parādās interese radīt savu stāstu un saistīt ar savu iepriekšējo pieredzi.
14.	Keita	Turpina izrādīt neatlaidību, pastiprinātu vēlmi radoši darboties, izrāda iniciatīvu radošai aktivitātei. Izmanto savu pieredzi radošā uzdevuma veikšanā, izdomā savu stāstu, gūst gandarījumu no izzinoša procesa. Izrāda prieku par citu veikumu, atzinīgi novērtējot.
15.	Roberts	Augsts radošuma līmenis. Ļoti augstā līmenī attīstīta prasme radoši izmantot savu iepriekšējo pieredzi. Rada pārdomātu stāstu, meklē savu oriģinālo izteiksmes veidu. Izrāda interesi par jaunu, nebijušu uzdevumu, ir prieks radoši darboties.

Skolēnu radošumu pētījuma beigās atspoguļo 5. tabula.

5. tabula. Bērnu radošuma novērtējums pētījuma beigās

Bērna vārds	Kritēriji				
	<i>Izrāda aktīvu ierosmi un iniciatīvu radošām darbām</i>	<i>Aktīvi un radoši izmanto savu pieredzi</i>	<i>Literāro darbu attēlo radošās aktīvītātes</i>	<i>Rada savus stāstus, daiļdarbus</i>	<i>Punktu skaits kopā individuāli- max. 12 p.</i>
Deniss	2	2	2	2	8
Aleksa	2	2	2	2	8
Beatrise	3	2	2	3	10
Ursula	2	3	3	3	11
Kevins	3	3	3	3	12
Leonora	3	3	3	3	12
Aleksa M.	2	2	3	3	10
Rebeka	3	3	3	3	12
Sofija	3	3	3	3	12
Roderiks	3	3	3	3	12
Daniils	3	3	3	3	12
Maksims	2	2	2	2	8
Valerija	2	2	2	2	8
Keita	3	3	3	3	12
Roberts	3	3	3	3	12

Augsts līmenis: 12 – 10 balles

Vidējs līmenis: 9 – 8 balles

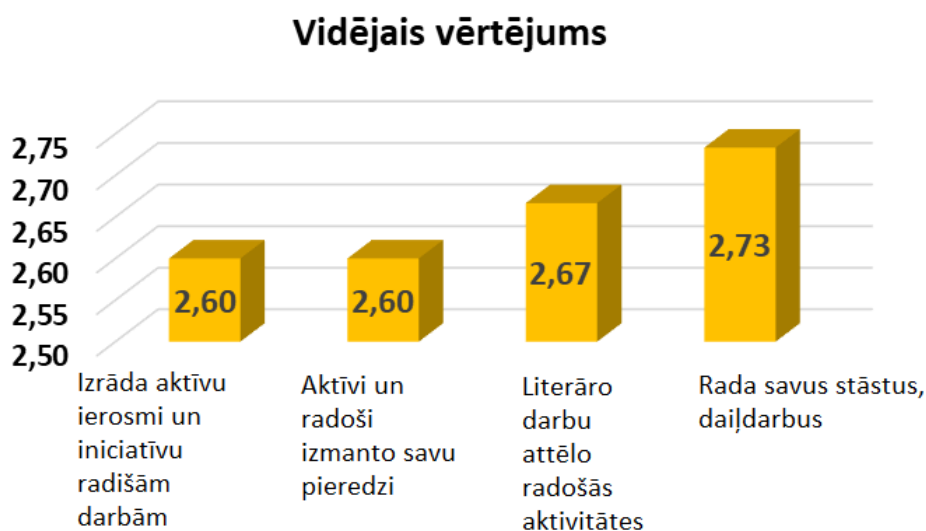
Zems līmenis: 7 – 4 balles

5. tabulā var redzēt, ka skolēnu radošuma līmenis ir paaugstinājies. 11 skolēniem ir augsts līmenis (Beatrise, Ursula, Kevins, Leonora, Aleksa M., Rebeka, Sofija, Roderiks, Daniils, Keita, Roberts). Šie skolēni izrāda iniciatīvu radošai aktivitātei, ir ieinteresēti jaunam radošam uzdevumam, izjūt gandarījumu un lepnumu par paveikto. Viņiem ir ļoti labi attīstīta spēja izmantot savu iepriekšējo pieredzi un literāro darbu atspoguļot radošās darbībās. Skolēni rada savus stāstus, kas ir oriģināli, aktuāli un interesanti. Viņi arī ievēro un atbalsta citu veikumu, pozitīvi novērtē, iedvesmo un gūst iedvesmu paši.

4 skolēniem ir vidējs līmenis (Deniss, Aleksa, Maksims, Valerija). Šo skolēnu radošajā izpausmē vērojami būtiski uzlabojumi. Viņi labāk koncentrējas uzdevuma veikšanai, ir pozitīvāk noskaņoti meklēt radošus risinājumus. Gūstot novērtējumu, ir paaugstinājusies viņu centība un vēlme radīt labu darbu.

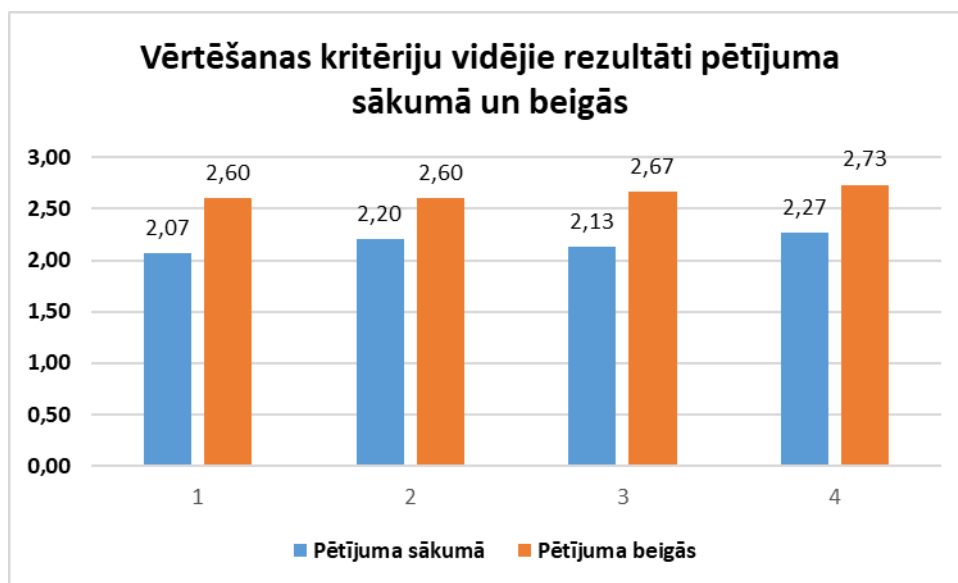
Neviens skolēns pēdējā pētījuma posmā nav ieguvis zemu līmeni.

Kontroles pētījuma laikā skolēni uzrādīja augstākus rezultātus, ko var redzēt 15. attēlā, kur grafikā attēloti vērtēšanas kritēriju vidējie rezultāti pētījuma beigās. Skolēniem vislabāk veicās 4. kritērija izpildē (4.kr.– *Rada pats savus stāstus, daiļdarbus*), kur vidējais rezultāts grupā ir 2,73 (no 3 punktiem), nedaudz zemāki rezultāti ir 3. kritērija izpildē (3.kr. –*Literāro darbu attēlo radošas aktivitātes*), kur vidējais rezultāts ir 2,67 punkti. Tad seko 1. un 2. kritērijs ar vienādu vidējo punktu skaitu klasē, kas ir 2,6 punkti (1.kr.– *Izrāda aktīvu ierosmi un iniciatīvu radošām darbām*; 2.kr.– *Aktīvi un radoši izmanto savu pieredzi*).

15. attēls. Vērtēšanas kritēriju vidējie rezultāti pētījuma beigās

16. attēlā var aplūkot salīdzinošo analīzi – vērtēšanas kritēriju vidējos rezultātus par katru kritēriju pētījuma sākumā un beigās, kur var redzēt, ka pētījuma beigās skolēni uzrādījuši augstākus rezultātus.

16. attēls. Vērtēšanas kritēriju vidējie rezultāti pētījuma sākumā un beigās

Veicot šo pētījumu ar mērķi salīdzināt radošuma attīstības līmeni jaunākā skolas vecuma bērniem pirms un pēc veidojošā pētījuma un pierādīt dažādu uzdevumu par literāriem darbiem izmantošanas efektivitāti, tika iegūti noteikti rezultāti. Tika secināts, ka veidojošajā pētījumā izmantotie uzdevumi par literārajiem darbiem radošuma sekmēšanai ir paaugstinājuši skolēnu radošuma līmeni. Skolēnu radošuma attīstības līmeņa salīdzinošā analīze parādīja, ka, salīdzinot ar sākotnējiem rezultātiem, palielinājies skolēnu skaits ar augstu un vidēju radošuma līmeni, kā arī neviens skolēns neuzrādīja zemu radošuma līmeni. Var secināt, ka dažādiem radošiem uzdevumiem par literāriem darbiem ir liela nozīme, lai sekmētu skolēnu radošumu. Pētījuma gaitā apstiprinājās izvirzītā hipotēze, ka literārie darbi atraisa un sekmē bērna radošumu, ja tiek radīta interese par literāro darbu, tas atbilst skolēna interesēm un situācijai un tiek atbalstītas skolēnu idejas un pašizpaušme.

Secinājumi

1. Radošums ir noturīga individualitātes īpašība, ko raksturo novatorisms, oriģinalitāte, netradicionāli risinājumi, drosme, jaunrades darbības produktivitāte dažādās nozarēs. Kreativitāte jeb produktivitāte nepieciešama cilvēkam visos darbības veidos.
2. Radoša, kreatīva personība ir augsta līmeņa kultūras cilvēks, tā ir brīva, patstāvīga, iniciatīvas bagāta, sociāli aktīva, atbildīga, tikumiski līdzsvarota, harmoniski attīstīta, radoši spējīga.
3. Katrā bērna vecumposmā nepieciešams maksimāli pamatoties uz spēcīgākajiem procesiem un intensīvi attīstīt vājākos. Personības struktūras prioritārais komponents un sekmīgas radošas darbības pamats ir normāli, vispusīgi attīstīta psihe. Psihes komponentes ir izziņas jeb kognitīvā darbība, jūtas un emocijas, griba, personības īpašības, prasmes un iemaņas.
4. Pedagoģi paredz radošu pedagoģisku vadību labi organizētā vidē un ļauj ikvienam bērnam atrisināt radošā uzdevuma individuālo variantu gan patstāvīgajā, gan kooperatīvajā darbībā, risinot kopdarbu. Radošas darbības aktivitāti veicina darbības motīvi, atbilstība bērna interesēm un vajadzībām. Radošai darbībai jābalstās uz iepriekšējo bērna pieredzi un jānotiek piemērotā vidē.
5. Literārie darbi ir piesātināti ar informāciju, cik ikdienas realitāte nespēj sniegt. Literatūra mums liek nevis vienkārši tvert, bet, izjūtot pašiem, radīt iztēli. Radīt, iztēloties, lai ieraudzītu pasauli citām acīm.
6. Radošuma attīstībai svarīga loma ir apkārtējai videi. Zināma vide palīdz sadarboties un sniedz lielāku ideju bagātību un stimulu. Lai tiktu sekmēts jaunākā skolas vecuma bērnu radošums, mācību darbā jāizmanto dažādi uzdevumi par literārajiem darbiem, radot interesi un atklājumu prieku.
7. Dažādi uzdevumi par literārajiem darbiem ir sekmējuši skolēnu radošumu, ko parādīja salīdzinošā analīze. Pēdējā pētījuma posmā neviens skolēns neuzrādīja zemu radošuma līmeni, bet lielākajai daļai skolēnu bija augsts radošuma līmenis.
8. Pētījuma gaitā apstiprinājās izvirzītā hipotēze, ka literārie darbi atraisa un sekmē bērna radošumu, ja tiek radīta interese par literāro darbu, tas atbilst skolēna interesēm un situācijai un tiek atbalstītas skolēnu idejas un pašizpaušme.

Ieteikumi skolēnu radošuma sekmēšanai

1. Lai motivētu skolēnus darboties aktīvi un radoši, mācību darbā ieteicams izmantot spēļu elementus, kā arī iesaistīt mākslu, gan attīstot uztveri un izpratni, gan rosinot radīt pašiem skolēniem.
2. Lai veicinātu bērna vēlēšanos kaut ko radoši darīt, ir nepieciešams pieaugušā pozitīvais vērtējums, kas palīdz just līdzsvaru starp izziņas procesiem, kas nodrošina ieceres rašanos un ieceres praktisko realizāciju.
3. Mācību darbā jāizmanto dažādas radošuma tehnikas, kas koncentrējas uz dažādiem radošuma aspektiem, kā arī pedagogam būtiski gan spēt pašam formulēt pareizos jautājumus, gan iemācīt to darīt bērniem.
4. Mācot uztvert daiļdarba māksliniecisko valodu un autora individuālo stilu, jāskatās katra skolēna individuālais radošuma izpausmes veids, kas atkarīgs no katra skolēna pieredzes, uztveres, rakstura iezīmēm, veicinot uzticību atvērties un darboties, justies droši pedagoga vadībā.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

1. Auziņa, I. (2011). *Literatūras teorijas pamatjautājumi*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
2. Baltušīte, R. (2006). *Skolotāja loma mācīšanās motivācijā*. Rīga: RaKa.
3. Batņa, V. (2007). *Rosinot bērna iekšējo pasauli*. Rīga: RaKa.
4. Bebre, R. (2009). *Radoša personība*. Rīga: RPIVA Kreativitātes zinātniskais institūts.
5. Birkerts, P. (1923). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Jelgava: L. Neimaņa izdevums.
6. Briška, I., Kalēja-Gasparoviča, D. (2020). *Skolēnu radošuma sekmēšana un vērtēšana*. Rīga: Latvijas Universitāte.
7. *Caurviju prasmes*. (2019). SKOLA2030. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/macibu-saturs/merki-skolenam/caurviju-prasmes> [Skatīts 2022. gada 22. jūlijā].
8. Cropley, A. J. (2001). *Creativity in education and learning, a guide for teacher and educator*, Routledge.
9. De Bono, E. (2011). *Kā gūt radošas idejas*. Rīga: Zvaigzne ABC.
10. Dombrova, E. (2012). *Kā atmodināt radošumu. Da Vinči gēns*. Rīga: Drukātava.
11. Eriksons, H. E. (1998). *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava.
12. Fišers, R. (2005). *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa.
13. Freiberga, I. (2002). *Bērna apdāvinātība un tās sekmēšana*. Dzintere, D. (Sast.), Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē. Rīga: Izglītības soļi.
14. Freiberga, I. (2013). *Literārais darbs kā līdzeklis pirmsskolas vecuma bērna personības attīstības sekmēšanai pedagoģiskajā procesā*. Promocijas darbs. Liepāja: Liepājas Universitāte.
15. Geske, A., Grīnfelds, A. (2001). *Izglītības pētījumu metodoloģija un metodes*. Rīga: RaKa.
16. Gulbe, E. (2019). *Plastmasas lietus*. Pasaka. Pieejams: https://lvafa.vraa.gov.lv/faili/materiali/drukatie/2019/54_2019/pasaka_plastmasas_lietus.pdf [Skatīts 2021. gada 20. martā].
17. Hibnere, V., Grasmāne, L. (2000). *Bērna vizuālā darbība*. 2. daļa. Rīga: RaKa.
18. Jurgena, I. (2010). *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: SIA N.I.M.S.
19. Kālis, E. (2015). *Radoša potenciāla novērtēšanas metodoloģija. Teksts radošai domāšanai – attēlu veidošana*. Promocijas darbs. Daugavpils: Universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”.
20. Kaņepēja, R. (2012). *Ceļā uz skolu: bērnu sagatavošana pamatzglītības ieguvei*. Rīga: Zvaigzne ABC.

21. Kalēja-Gasparoviča, D. (2015). *Radošums mums visparkārt. Brīvība un spēles noteikumi*. Rīga: Raka.
22. Kalēja-Gasparoviča, D. (2000). *Vizuālā māksla –vērtība studentu kreativitātes attīstībā*. Skolotājs Nr. 5, 41. – 44. lpp.
23. Kraģis, I. (2019). *Radošums un kritiskā domāšana*. Rīga: Mansards.
24. Krastiņa, E., Pipere, A. (2004). *Skolēnu mācību sasniegumu pašizvērtēšana sākumskolā*. Rīga: RaKa.
25. Kristapsone, S. (2003). *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Izdevniecība: Turība.
26. Lasmanis, A. (1999). *Datu ieguves, apstrādes un analīzes metodes pedagogijas un psiholoģijas pētījumos*. Rīga: Mācību apgāds.
27. Lieģeniece, D. (1999). *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa.
28. Lika, I. (2000). *Kreativitāte un personības pašattīstība*. 26.–36. lpp. No: Bebre, R. (sast.). *Radoša personība I: Zinātnisko rakstu krājums*. Rīga: Vārti.
29. Moll, L. C. (2003). *Vygotsky and Education: Instructional Implications and Applications of psychology*.
30. Mācību jomas. (2019). SKOLA2030. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/macibu-saturs/merki-skolenam/macibu-jomas> [Skatīts 2022. gada 2. augustā].
31. Mārtinsone, K., Miltuze, A. (red.) (2015). *Psiholoģija 1. Pamatjautājumi-teorijas un pētījumi*. Rīga: Zvaigzne ABC.
32. Ministru kabinets. (2018). *Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem*. Rīga. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303768-noteikumi-par-valsts-pamatizglitibas-standartu-un-pamatizglitibas-programmu-paraugiem> [Skatīts 2021. gada 21. jūlijā].
33. Naiman, L. (2020). *What is creativity?* Pieejams: <https://www.creativityatwork.com/2014/02/17/what-is-creativity/> [Skatīts 2022. gada 21. jūlijā].
34. Oztule, K., Linde, I. (2003). *Skolotāju kreativitātes un pašaktualizācijas rādītāju sakarības*. Skolotājs.
35. *Pamatizglītība*. (2019). SKOLA2030. Pieejams: <https://skola2030.lv/lv/skolotajiem/izglitibas-pakapes/pamatizglitiba> [Skatīts 2022. gada 22. jūlijā].
36. Raipulis, J. (2000). *Radošas personības attīstības ģenētiskie priekšnoteikumi*. 46.–52. lpp. No: Bebre, R. (sast.). *Radoša personība I: zinātnisko rakstu krājums*. Rīga: Vārti.
37. Rodari, Dž. (1988). *Fantāzijas gramatika*. Padoms. Rīga: Liesma.

38. Rumpīte, D. (2000). *Novitātes kreativitātes teorijā*. R.: Žurnāls "Skolotājs".
39. Sepp, V. (2010). *Andekusest ja andekatest lastest*. Atlex.
40. Skujiņa, V. (vad.). (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
41. Starko, A.J. (1995). *Creativity in the Classroom*. School of Curious Delight. New York: Longman Publishers.
42. Sternberg, R., Kaufman, J., & Pretz, J. (2002). *The creativity conundrum: A propulsion model of kinds of creative contributions*. New York, London & Brighton: Psychology Press.
43. Stikāne, A. (2005). *Vērtību pasaule latviešu bērnu literatūrā*. Rīga: RaKa.
44. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
45. Svence, G. (2020). *Psiholoģija jaunajam skolotājam*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
46. Špona, A. (2004). *Audzinašanas process teorijā un praksē*. Rīga: RaKa.
47. Špona, A., Čehlova, Z. (2004). *Pētniecība pedagoģijā*. Rīga: RaKa.
48. Vidnere, M. (2011). *Kreativitātes jēdziens un tā attīstība*. Rīga: Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija.
49. Vigotskis, Ļ. (2002). *Domāšana un runa : vispārīgās psiholoģijas problēmas*. Rīga: Eve.
50. Zeļenko, A. M. (2019). *Bērna individuālā attīstība*. *Skolas psiholoģija*, 10 (54), 8 - 9.
51. Zelmenis, V. (1991). *Īss pedagoģijas kurss*. Rīga: Zvaigzne.
52. Ziedonis, I. (1982). *Raksti un materiāli par literatūru bērniem*. Sudrabetais vārds. Rīga: Liesma.
53. Žogla, I. (2012). *Skolotāja pētnieciskā darbība*. Rīga: RaKa.
54. Виготский, Л.С. (1997). *Воображение и творчество в детском возрасте*. Москва.
55. Рубинштейн, С. Л. (1999). *Основы общей психологии*. Санкт-Петербург: Питер.

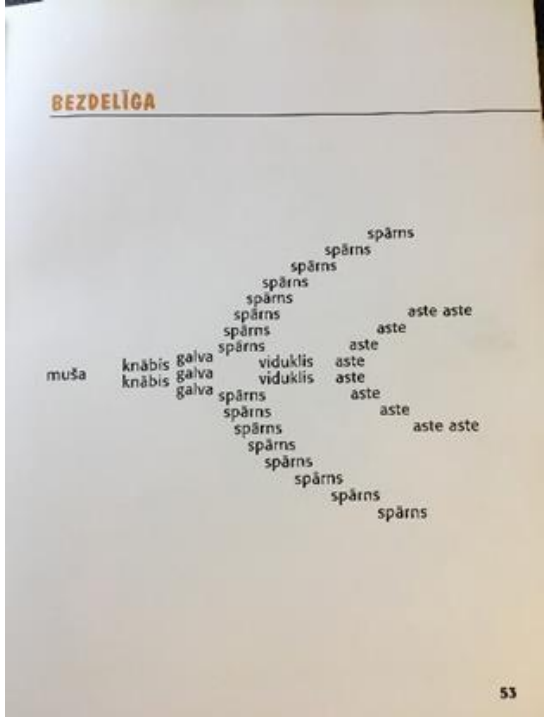
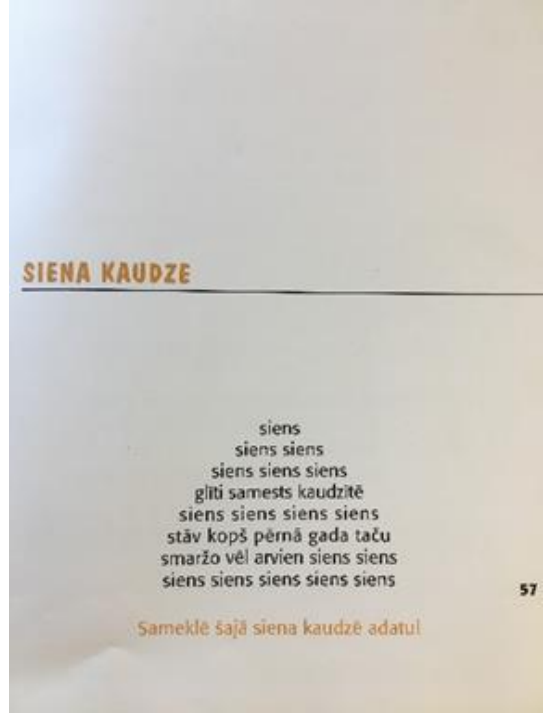
Pielikumi

1. pielikums

Jāņa Baltvilka dzejolis “Ja tu gribi”

Ja tu gribi stīgu, jābrauc uz Rīgu.
Ja tu gribi sveci, jābrauc uz Seci.
Ja tu gribi lenti, jābrauc uz Sventi.
Ja tu gribi šalli, jābrauc uz Valli.
Ja tu gribi rīvi, jābrauc uz Īvi.
Ja tu gribi katlu, jābrauc uz Maltu.
Ja tu gribi krampi, jābrauc uz Slampi.
Ja tu gribi galdu, jābrauc uz Saldu.
Ja tu gribi sēni, jābrauc uz Bēni.
Ja tu gribi pīli, jābrauc uz Īli.
Ja tu gribi biti, jābrauc uz Riti.
Ja tu gribi bieti, jābrauc uz Dvieti.
Ja tu gribi malku, jābrauc uz Valku.
Ja tu gribi bomi, jābrauc uz Blomi.
Ja tu gribi banku, jābrauc uz Ranku.
Ja tu gribi Mildu, jābrauc uz Pildu.
Ja tu gribi Māri, jābrauc uz Spāri.
Ja tu gribi Lieni, jābrauc uz Stieni.
Ja tu gribi Gunti, jābrauc uz Dunti.
Ja tu gribi brāli, jābrauc uz Pāli.
Ja tu gribi tanti, jābrauc uz Zanti.
Ja tu gribi visu, jābrauc uz Misu.
Ja tu gribi koku, jābrauc uz Sloku.

Jāņa Baltvilka grafiskie dzejoļi

1. attēls	2. attēls
 <p>BEZDELĪGA</p> <p>muša knābis galva spārns aste knābis knābis galva spārns aste galva galva viduklis viduklis aste spārns spārns spārns spārns aste spārns spārns spārns spārns aste spārns spārns spārns spārns aste spārns spārns spārns spārns aste spārns spārns spārns spārns</p> <p>53</p>	 <p>SIENA KAUDZE</p> <p>siens siens siens siens siens siens glīti samests kaudzītē siens siens siens siens stāv kopš pērnā gadā taču smaržo vēl arvien siens siens siens siens siens siens siens</p> <p>57</p> <p>Sameklē šajā siena kaudzē adatu!</p>

Annas Sakses pasakas “Jasmīns” fragments

Mākslinieks ilgi noņēmās ar Rozēm. Kādas tikai krāsas sev neizvēlējās lepnās karalienes! Gan sarkanu, gan dzeltenu, rožainu un oranžu. Tikai zilu neviena negribēja - tā esot tāda zemnieču krāsa. Tad nu zilajā, lai tā nepaliktu pāri, mākslinieks nokrāsoja Neaizmirstules un Rudzupuķes ziedus, kaut gan tās vēlējās sarkanus. Bet mākslinieks domāja, ka tādām laucinieciņām piestāvēt zils, un tā jau arī ir.

Magones prata māksliniekam uzsmaidīt, un tāpēc viņš ar krāsām neskopojās, bet uztriepa tās biežā kārtā. Dālijas paglaimoja māksliniekam, un glaimi bagātīgi atmaksājās. Viņš nostrādāja vairākas dienas, izkrāsodams tās visu krāsu vissīkākajās niansēs.

Ļoti pazemīgs izrādījās platlapainais Dadzis. Kad mākslinieks noprasīja, kādu krāsu šis vēlētos, viņš atbildēja:

- Kādu kungs dos, tāda būs laba.

Mākslinieks nokrāsoja viņa ziedus pelēkus un apjautājās, vai Dadzis esot apmierināts.

- Jā, kungs, jūs jau labāk zināt, kas kuram pienākas. Es saprotu, ka visiem spilgto krāsu nepietiek. Un, ja visi būs tik skaisti kā Rozes, kas tad saskatīs Rožu daiļumu?

Asais Dadzis bija uzstājīgāks un saņēma sārtus ziediņus. Mazās Atraitnītes sanāca ap mākslinieku bariņā un, pieklājīgi sveicinādamas, palocīja celišus. Tas izskatījās tik jauki un mīlīgi, ka mākslinieks viņas iedomājās par mazām meitenītēm un izkrāsoja Atraitnīšu ziedus kā sejiņas - priecīgas, bēdīgas un nopietnas.

Ābele pasolīja māksliniekam rudenī veselu grozu ābolu, lai nokrāsojot viņas ziedus viegli sārtus. Mākslinieks tad arī netaupīja spēkus, kāpelēdams pa Ābeles zariem līdz pašai galotnei.

Ceriņi bija izdomājuši citādi atlīdzināt māksliniekam, ja viņš netaupīšot krāsas.

- Tu varēsi pavasaros lauzt mūsu zarus un dāvāt savām līgavām, tas ir, līgavai, piedod, ka pārteicos, - teica Ceriņu pārstāvis. - Un, jo tu vairāk lauzīsi, jo krāšņāk mēs ziedēsim.

- Par tādu netaktisku pārteikšanos tu paliksi balts, - aizvainotais mākslinieks atstūma runātāju, bet citus viņa brāļus apveltīja skaistām krāsām.

Pienenītes atnesa māksliniekam krūzīti bieza krējuma, un Jasmīnam atlika tikai noskatīties, ka zeltaindzeltenu krāsu, ko viņš bija izvēlējis, mākslinieks tagad bagātīgi izšķieda bezgala daudzo Pienenīšu ziedu izkrāsošanai.

Strādādam ar dzelteni krāsu, mākslinieks atcerējās Jasmīnu, kurš pirmais bija to izvēlējies.

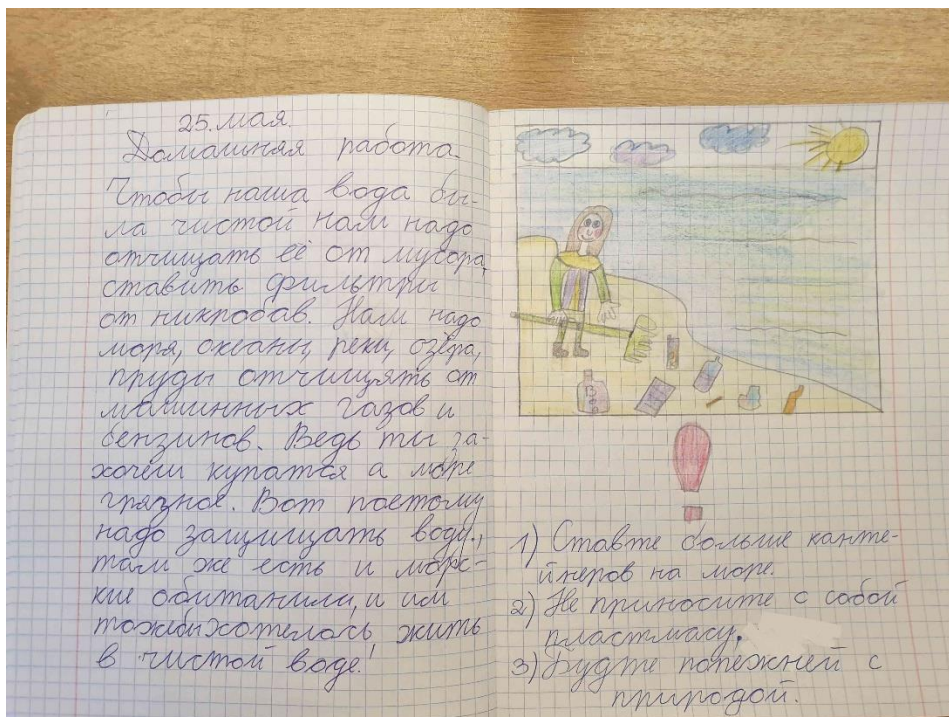
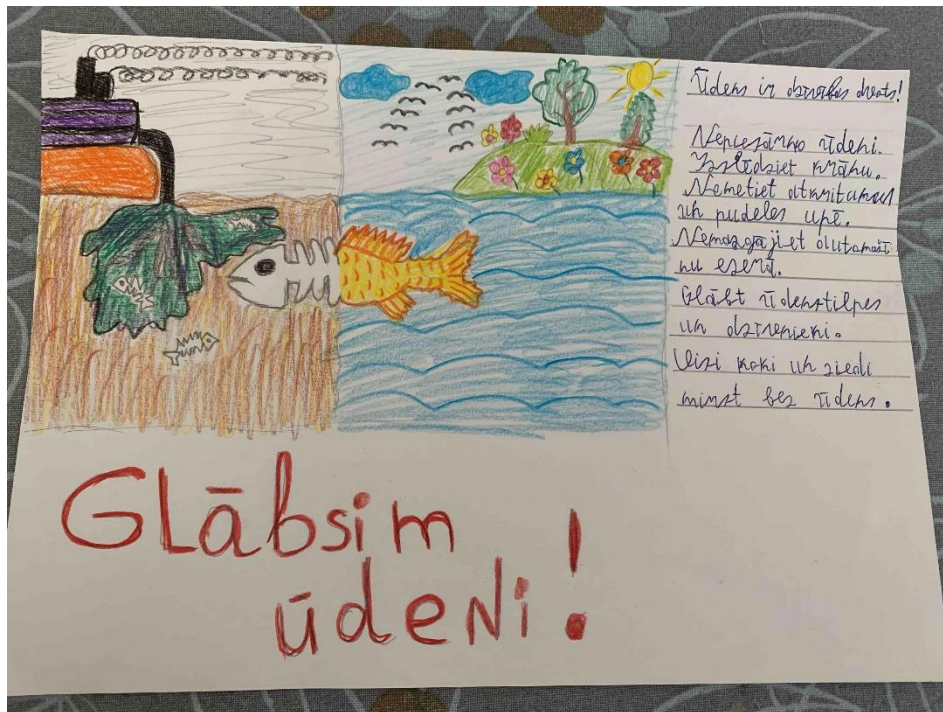
Eseja “Glābsim ūdeni!”

Skolēni uzzīmē izdomātu ūdens būtni, kura ūdens piesārņošanas rezultātā no tīras ir pārvērtusies par netīru.

Izmantojot dabaszinātņu terminoloģiju, skolēni raksta stāstiņu, parādot savu attieksmi pret ūdens piesārņošanu, argumentē, kāpēc jā rūpējas, lai nepiesārņotu ūdeni, un iesaka risinājumus, ko darīt, ja tā ir noticis, raksta ūdens būtnes palīgā saucienus cilvēkiem.

No uzzīmētajām ūdens būtnēm izveido izstādi, vēlams pie katras no tām pierakstīt, kas ir piesārņojuma avots.

Bērnu darbi par uzdevumu - eseju "Glābsim ūdeni!"

Сточные воды?

Вода покрывает 70% поверхности Земли и является жизненно важными ресурсом для людей, животных и окружающей среды. Загрязнение воды происходит, когда вода загрязняется отчужденными, химическими или биологическими веществами в результате водных загрязнений, что оказывает вредное воздействие на здоровье живое существо, которое взаимодействует. Загрязнение воды включает в себя микробные, химические стоки воды и стоки сельского хозяйства и разлив нефти. Очистка сточных вод является важным элементом экологии, которая предотвращает загрязнение.

реки и моря одним из способов загрязнения воды является использование чистой пресной воды. Пресная вода используется в сельскохозяйстве для орошения и в промышленности для производства энергии. Загрязнение воды происходит через сточные воды, переходящие через реки, озера, моря и океаны. Загрязнение воды происходит из-за сточных вод, которые попадают в водные системы. Когда сточные воды попадают на водоемы, они могут вызвать загрязнение воды. Загрязнение воды может быть вызвано сточными водами, которые попадают в водоемы. Загрязнение воды может быть вызвано сточными водами, которые попадают в водоемы. Загрязнение воды может быть вызвано сточными водами, которые попадают в водоемы.

Bakalaura darbs “Literārie darbi jaunākā skolas vecuma bērnu radošuma sekmēšanai” izstrādāts
Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi un izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti.

Autors: Tatjana Čekaļina

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba zinātniskais vadītājs/a: _Dr. paed. Inga Stangaine _
2022. gada rudens semestris

